

Pecsis Mária
A magyarországi fotográfiai képzések elmúlt tíz éve

1. Bevezetés

A képzések kialakításáról, fejlesztéséről szóló egyeztetések alapkérdése a szakma definiálása. Vagyis az, hogy a változó kulturális és üzleti környezetben, a folyamatosan változó technikai feltételek mellett, hogyan határozza meg önmagát maga a szakma vagy az a szakmabeli, aki a fotóval hivatásszerűen foglalkozik. Hogy hívják azt, aki fotóz? Fotós, fényképész, fotográfus, fotóművész esetleg médiaművész?

Kutatásomban a fotográfia – egyszerűsítve: a fotó – oktatásának elmúlt közel tíz évét vizsgáltam beleértve az iskolarendszeren belüli és az azon kívül eső képzések történetét. A vizsgálat nem tér ki azokra a képzésekre, amelyek programjában a fotó oktatása is szerepel, de nem célként van megjelölve. Vizsgálódásom három szintéren folyik: szakképzés, felsőoktatás, iskola rendszeren kívüli tanfolyamok. Az összegzésben kísérletet teszek arra, hogy felvázoljam a szakma fiatal és a középgenerációjának a képzettségi ábráját.

2. A magyarországi fotósszakképzés az elmúlt 10 évben

A magyarországi fotósszakképzés elmúlt bő tíz évének története az intézményrendszer szabályozásáról és az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) bővítéséről, szűkítéséről, folyamatos átszabásáról, szakmai vitákról, végül a „kiegyezésről” szólt. Az átalakítások jelentősebb sarokpontjai a 2006-os, a 2012-es és a 2016-os esztendőkhöz köthetők, de az új képzési struktúrák, kerettantervek felülvizsgálata jelenleg is folyik.

2.1. A fotósszakképzés 2006 előtt

Az OKJ a 90-es évek eljén váltotta fel¹ többek között az Országos Szakmunkásképzési Jegyzéket (OSZJ),² amely olyan alapszakmákat tartalmazott, amelyek az általános iskolai végzettségekre épültek. Az első OKJ-t a nemzetgazdaság fejlődését elősegítő, a munkaerőpiac igényeinek megfelelő, rugalmas és differenciált foglalkoztathatóság biztosítása érdekében megalkotott, a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény³ alapján adták ki. Ez volt az első jogszabály, amely önállóan szabályozta a szakképzés ágazatát. A jegyzék felsorolta és több szempont alapján – 1996-tól, többek között az UNESCO által kidolgozott, az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszerének (ISCED⁴) megfelelő – szintek szerint rendezte az összes, állam által elismert szakképesítést.

1993 tavaszától 33 bizottság – a szakképzésben érintettek részvételével – tett javaslatot az OKJ-be kerülő szakképesítésekre. A 90-es évek elején még 17 – ágazatonként és szakmai szintenként is elkülönülő – szakmajegyzék volt. Az egységesítést követően 955 szakképesítés szerepelt az első OKJ-ben, amely évenként-kétévenként módosult.⁵ Az 1993-as jegyzék 4 különböző, a fotósszakmához köthető képzést tartalmazott: alkalmazott fotográfus; fényképész és videófelvétel-készítő; fotóillusztrátor; fotórestaurátor. 1995-ben már csak 3 fotós képzés található a jegyzékben, és 2004-ig ez a kínálat változatlan maradt: *alkalmazott fotográfus; fényképész; fotóriporter*.

Az iskolarendszeren kívüli képzések⁶ OKJ szerinti indítása 1994-től kezdődhetett, viszont az iskolai rendszerű szakképzés jóval később indulhatott, mivel ezek indításának a feltétele volt a központi

¹ Az Országos Képzési Jegyzék – az állam által elismert szakképesítések jegyzéke – 1993. végén jelent meg, a munkaügyi miniszter 7/1993. (XII. 30). rendeletében. Kiadását a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény határozta meg.

² 1978-tól az oktatott szakképesítéseket az Országos Szakmunkásképzési Jegyzék, a „jegyzék a szakközépiskolákban oktatható egyéb szakokról (középfokú szakképesítések)”, illetve a „jegyzék a szakközépiskolákban oktatható technikus szakokról, ágazatokról” tartalmazta.

³ <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99300076.TV>

⁴ International Standard Classification of Education. Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere.

⁵ Dr. Tóthné Schléger Mária: *A megújult OKJ és a modulrendszerű képzés bevezetése az iskolai rendszerű szakképzésbe*. Módszertani kiadvány. Nemzeti Szakképzési Intézet Budapest, 2006.

⁶ Iskolarendszeren kívüli szakképzést természetes és jogi személyek, illetve gazdasági társaságok is folytathattak.

programok (tantervek) kiadása, továbbá az is, hogy rendelkezésre álljanak az elméleti képzéshez szükséges tananyagok. A szakképesítések jelentős része csak érettségi után, további számos szakma csak 10 évfolyamos végzettséggel lett megszerezhető.

Az első szakmai és vizsgakövetelmény (SZVK) 1994. július 8-án jelent meg az akkori Művelődési és Közoktatási Minisztérium rendeletében. A szakmai vizsga a felnőtt és az iskolai képzésben azonos lett, a képzés karakterét a vizsgáig vezető út helyett a vizsgakövetelményekkel határozták meg. Az új rendeletekben foglaltak szerinti iskolai rendszerű szakképzés felmenő rendszerben 1998-tól indulhatott. A régi Országos Szakmajegyzék szerinti képzés utoljára 1997-ben indul a 9. évfolyamon. A szakképzés intézményei az 1993-as szakképzési törvény alapján a szakközépiskolák; a szakiskolák; a regionális munkerő-fejlesztő és -képző központok⁷ és a felnőttképzés iskolarendszeren kívüli képzést folytató intézmények voltak.

2.2. Fotósszakképzések 2000 és 2006 között

A 2000-es évek elején az *alkalmazott fotográfusi* képzést a szakközépiskola utolsó évfolyamának elvégzéséhez vagy érettségi vizsgához kötött szakképesítések közé sorolták. Tehát a párhuzamos oktatási rendszerben, illetve kétéves államilag finanszírozott intézményes oktatás keretén belül lehetett tanulni. A képzés legkésőbb 2011-ig található meg a jegyzékben. A *fényképész* szakmát iskolarendszeren belüli kétéves képzésben is és felnőttképzésben is lehetett tanulni. Átnevezés és többszöri módosítás (*fényképész és fotótermék-kereskedő* [2005]; *fotográfus és fotótermék-kereskedő* [2012]) után 2011-ig tartalmazza a jegyzék. Az *alkalmazott fotográfusi* és a *fotóriporter* képzés a *Művészet, közművelődés, kommunikáció* szakmacsoportba, a *fényképész* szakképzés az *Egyéb szolgáltatások* közé került. A *fotóriporter* képzést csak önköltséges módon lehetett elvégezni a Magyar Újságírók Országos Szövetségének tanfolyamán. 2006-ban vezették ki a jegyzékből így már abban az évben nem indulhatott.

2000 és 2005 között az *alkalmazott fotográfus* szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményei alapján tartalmilag és szerkezetileg nem változott. A szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető munkakörök a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszerében (FEOR) az alábbiak: *egyéb művészeti foglalkozások; egyéb magasabb képzettséget igénylő kulturális foglalkozások; fényképész; reklám- és tömegkommunikációs tevékenységet folytató részegység vezetője; kulturális tevékenységet folytató részegység vezetője; kulturális szolgáltató kiszervezet vezetője*. A rokon szakképesítések között szerepeltek a *fotográfusi* és a *fényképészi* végzettségek. A szakmai képzés témakörei között jelentek meg az általános vizuális alapismeretek (rajz-festés; rajz-mintázás; művészettörténet; népművészet; ábrázoló geometria; betűrajz); szakmai elmélet (fotótörténeti és esztétikai ismeretek; a fényképezés alapjai; műtermi fényképezés; kreatív fényképezés; képszerkesztési és tipográfiai ismeretek); szakmai gyakorlat (laboratóriumi ismeretek; színes technika alapjai); gazdasági és jogi ismeretek.

A 2005-ös jegyzékben ugyanazon az OKJ azonosító számon a *fényképész* helyett, *fényképész és fotótermék-kereskedő* szakképesítés található. Lévai Jenőnek, az akkori nevén Budapesti Szolgáltató- és Kézművesipari Szakképző Iskola egykori képzésvezetőjének a tájékoztatása szerint, az iskola kezdeményezésére a képzést átnevezték, és a tartalmát bővítették a kereskedelemmel foglalkozó képzések ismereteivel. Azért látszott szükségesnek a szakmai tartalmak kibővítése, hogy a fényképészek jogosultak lehessenek a saját üzletükben vagy műtermükben a fényképezéshez szükséges árucikkek árusítani. A képzés és a jegyzék átszabását a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara (BKIK) igazgatóságán kellett engedélyeztetni. Az egyeztetések végén azzal szembesültek, hogy a tantervben a kereskedelmi ismeretek mennyisége és mélysége megegyezett az akkori kizárólag kereskedelemmel foglalkozó képzésekével. Vagyis egy boltvezetőnek tanuló kétéves tanulmányának megfelelő mennyiségű tananyag került a fényképezéstantervbe. A kereskedelmi tárgykból az azonos tartalmú képzések tanulóival együtt tették le az írásbeli vizsgákat a fényképészek is. A szakképzés átkerült a *Kereskedelmi marketing, üzleti adminisztráció* szakmacsoportba. Lévai Jenő állítása szerint a képzést sikeresen elvégző tanulók 10%-a sem helyezkedett el a kereskedelemben, illetve váltott erre

⁷ Foglalkoztatást elősegítő képzések végzésére hozták létre, feladatuk a térség képzési igényeinek a kielégítése.

vonatkozóan engedélyt. A későbbi módosítgatások mind azt a célt szolgálták, hogy szakképesítés megnevezése megmaradjon, de a kereskedelemi ismeretek tananyag egy részétől megszabaduljon.

2.3. A fotósszakképzések 2006 és 2012 között

A jogszabályi környezet. Az önálló és nem módosító rendeletként megjelenő az OKJ-ról és az OKJ-be történő felvétel és törlés eljárási rendjéről szóló 1/2006. (II. 17.) OM-rendeletet hosszú, többéves előkészítés előzte meg. Első ránézésre a legszembetűnőbb változás a szakképesítések számának a drasztikus csökkenése (a 2006 februárjában megjelent OKJ, 421 szakképesítést tartalmazott⁸). 2004-ben és 2005-ben uniós források felhasználásával újult meg az OKJ a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) I.⁹ keretein belül. A NFT célkitűzései között sorolta a humán erőforrások jobb kihasználását, a növekvő foglalkoztatáson és az emberi erőforrások fejlesztésén keresztül az életminőség javítását, amelynek elérését az Európai Unió átlagától elmaradó jövedelmi különbségek mérséklésével kívántak biztosítani. A szakképzés megújításának alapjait a Humán erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HEFOP) fektette le a magyarországi foglalkoztatási szerkezet és munkakörök széles körű elemzése alapján. A program végrehajtásáért felelős intézmény az akkori Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) volt.

Az előzmények alapján magyarországi szakképzésben a 2004–2010 közötti időszakban két komolyabb, rendszerszintű fejlesztésre, a képzési folyamat *moduláris rendszer*űvé alakítására, vagyis a kompetenciák fejlesztésére fókuszáló moduláris képesítési szerkezet bevezetésére; valamint a hatalmas méretet öltő intézményrendszer problémájának a megoldására, a szakmai alapképzést (iskolarendszerű szakképzést) folytató *intézmények integrációjára*¹⁰ került sor.

A képesítési szerkezet moduláris megújítása a tananyag modulokba rendezését jelenti. A modulokból álló képzési program¹¹ lehetővé teszi a szükséges ismeretek részenkénti elsajátítását, biztosítja nemcsak a szakmák, de a képzési szintek közötti átjárhatóságot is, az eltérő tudásszintekhez, munkatapasztalatokhoz való alkalmazkodást, a képzések különböző irányú specializálását. A tananyag egységek egymáshoz illesztésével, cseréjével különböző moduláris képzési programok jöttek létre. Az egyes szakképesítések felépítéséről modulterképeken lehet tájékozódni.¹²

Az új struktúra olyan új fogalmak bevezetését eredményezte, mint: az *alap-szakképesítés*, a *részsakképesítés*, az *elágazás* és a *ráépülés*. Az *alap-szakképesítés* a SZVK-ban meghatározott modulokból épül fel, és munkakör ellátására képesít. A *részsakképesítés* egy szakképesítésnek az SZVK-ban meghatározott egyes moduljaiból épül fel, legalább egy munkakör ellátására képesít. A *szakképesítés-ráépülés* a SZVK-kben meghatározott szakképesítésre épül, jellemzően saját modul(ok) tartalmaz, újabb munkakör(ök) ellátására képesít, egy *szakképesítés-ráépülés* több szakmai előképzettségként elfogadható szakképesítésre is ráépülhet. Bizonyos képzésekben lehetőség van *elágazást* választani, a tanuló eldöntheti, hogy a szakma mely speciális területén kíván a későbbiekben elhelyezkedni, és ez alapján az ahhoz szükséges szakképesítés-elágazást kell választania. Az új rendszerben egy *részsakképesítés* megléte esetén a vizsgarész alóli felmentés adott esetben automatikussá válik.

A felnőttképzésben 2007 óta, az iskolarendszerben a 2008/2009-es tanév óta kötelezően már csak a modulelv szerint felépülő szakképesítési programokkal indíthatók kurzusok. Az innováció

⁸ https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=297

⁹ https://www.palyazat.gov.hu/i_nemzeti_fejlesztési_terv

¹⁰ A szakképző iskolákat arra ösztönözték vagy kötelezték, hogy térségi integrált szakképző központokba (TISZK-ekbe) csoportosuljanak. A folyamat 2004-ben kezdődött, az Európai Szociális Alapból (ESZA) származó finanszírozási támogatással. A 2007–2013-as tervezési időszak megnövekedett SA-forrásai tették lehetővé, hogy a teljes TISZK-rendszer kiépüljön. 2011-ben a szakképző iskolák több mint 90%-a a 85 TISZK egyikéhez tartoztak. A TISZK-ek több fenntartóváltás után végül az NGM-hez kerültek, és 2015 után szakképzési centrumokká alakultak át.

¹¹ HEFOP 3.5.1 „Korszerű felnőttképzési módszerek kidolgozása és alkalmazása” A szakképzés rendszere Budapest, 2008, Tanár-továbbképzési Füzetek. Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Felelős Kiadó: Nagy László főigazgató. Készült a HEFOP 3.5.1. „Korszerű felnőttképzési módszerek kifejlesztése és alkalmazása” című központi program támogatásával. Nagy László – A megújult Országos képzési jegyzék és ami ebből következik. [site.nive.hu/hefop351/ttk/download.php?filename=2_kotet_b5.pdf](http://www.nive.hu/hefop351/ttk/download.php?filename=2_kotet_b5.pdf).

¹² <http://orszagosmodulterkep.nive.hu/index.php>

elvileg széles körű támogatást élvez, de a gyakorlatban nehézkesen működő elemek átalakításáról évekig folyt a vita.¹³

2005 és 2008 között elkészültek az új SZVK-k. Ezek tartalmazzák a képzési program megkezdésének az előfeltételeit; az egyes szakmai követelménymodulok feladatprofilját és a képzés során fejlesztendő szakmai, társas, személyes és módszer-kompetenciákat; a vizsgák letételének az előfeltételeit; a vizsgák követelményeit és a számonkérés módját. A Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében a szakképzési kerettantervek is megújultak.¹⁴

A kétéves fényképész- és fotótermékkereskedő-szakképzés. Az OKJ és a vonatkozó jogszabályok megújulása a fotósképzések tekintetében is újdonságot hozott. Lévai Jenő elmondása alapján, felmerült hogy a *fényképész- és fotótermékkereskedő*-képzés helyett *mozgóképkidolgozó és videofelvevő* szakképzést vezetnének be. Lévai Jenő a néhai Nemzeti Szakképzési Intézethez (NSZI) fordult a szakma megmentése érdekében. Két nap volt a 336 oldalas SZKV összeállítására. Végül az a kompromisszum született, hogy a fényképész- és fotótermékkereskedő-szakképzés megmaradt, de egy *eseményrögzítő* és egy *filmlaboránsi* elágazást kellett a kerettantervben megjelölni. A szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető munkakör (FEOR) a *fényképész, fotó- és mozgófilmlaboráns*ként megnevezett foglalkozás volt. A rokon szakképesítések között szerepeltek a *bolti eladó; kereskedő; boltvezető; kultúrcikk-kereskedő; látszerész és fotócikk-kereskedő; műszacikkk-kereskedő* végzettségek. A kereskedelmi szakmákhoz való igazodás a különböző szakmai modulok és a kompetenciák arányában továbbra is jól látszik. A filmlaboráns elágazást soha nem választotta senki. Az elágazások 2009-ig voltak érvényben.

A 2009-es jegyzékben megjelenő, már az elágazások nélküli képzés a foglalkozás, valamint a rokon szakképesítések tekintetében változatlan maradt, a tantárgymodulokban az eddigi elágazás moduljait pedig összevonták (eseményrögzítési, riportfotózási, filmlaboránsi ismeretek). A szakképzés a *Kereskedelmi marketing, üzleti adminisztráció* szakmacsoportból az *Egyéb szolgáltatások* szakmacsoportra kerül át.

A 2011-ben kiadott *fényképész és fotótermék-kereskedő* SZVK-jában megfogalmazott tartalmakat illetően változás történt. Rokon szakképesítésként a *látszerész és fotócikk-kereskedő* lett megjelölve. A modulok és a kompetenciák összeállításában határozottan a fotósszakmai ismeretek felé billen a mérleg. Először jelent meg a digitális technikára való utalás a modulok elnevezésében.

Az alkalmazott fotográfus szakképzés. 2006 után kétéves és a 4+1 éves *alkalmazott fotográfusi* szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményei alapján tartalmilag alig változott, viszont a modulrendszer bevezetése miatt szerkezetileg átalakult. Maradt a *Művészet, közművelődés, kommunikáció* szakmacsoportban. A szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető FEOR szerinti munkakör az *egyéb művészeti foglalkozások* köre. A rokon szakképesítések között már nem szerepeltek a *fotográfus* és a *fényképész* végzettségek, viszont számos képző- és főként iparművészeti terület van megjelölve, az egyetlen objektív alapú leképezéssel rokon terület a mozgóképi animációs filmkészítő.

A munkaterület leírása is átfogalmazásra került, de tartalmában nem változott: „az **alkalmazott fotográfus** olyan alkotó gondolkodású szakfényképész, aki magas gondolati és esztétikai színvonalon képes a legkülönbözőbb fényképfelhasználási területekhez (reklám, illusztráció, riport, stb. akár nyomtatásban, akár elektronikus megjelenítésben) kapcsolódó fényképezési megbízások teljesítésére. El tudja végezni az analóg (ezüst alapú) fekete-fehér fotók laborálási feladatokat. Ismeri és magas színvonalon képes alkalmazni a digitális képfeldolgozás technikáját és lehetőségeit. Szakszerűen képes instruálni analóg és elektronikus (digitális) fotólaboratóriumot. Az alkalmazott fotográfus tanulmányai során alapos szakmai, művészi és művészettörténeti ismereteket sajátít el, hogy képes legyen tervezési és alkalmazott fotográfiai feladatai megoldására.”

A *alkalmazott fotográfusi* szakképesítést 2011-ben hirdették meg utolára a jegyzékben. Az utolsó évfolyam a párhuzamos képzésben a 2012–13-as tanévben indulhatott el, és az utolsó osztály 2017-ben végzett.

¹³ A magyarországi szakképzés, 20.

¹⁴ <http://observatory.org.hu/a-magyarorszag-i-szakkepzes-rovid-attekintese/>

2.4. A fotósszakképzések 2012 és 2016 között

A jogszabályi környezet. A 2010-ben megalakított kormány a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarával (MKIK), valamint a Nemzetgazdasági Minisztériummal (NGM) közösen a szakképzés átalakítására szerződött, majd 2011 tavaszán a kormány elfogadta a szakképzési koncepciót. Ezek alapján 2011 végén két új törvény született: a szakképzésről,¹⁵ valamint a szakképzési hozzájárulásról¹⁶ szóló törvények, 2013 nyarán pedig elfogadták az új felnőttképzési törvényt.¹⁷ E két törvényben megfogalmazott jogszabályok módosítására 2015-ben kerül sor.¹⁸

A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII., elődjénél majdnem kétszeres terjedelmű törvény sarkalatos pontjai: az esélyegyenlőség megteremtése, az első OKJ-s szakképesítés ingyenes hozzáférése; az elméleti oktatás háttérbe szorítása mellett a gyakorlatorientált, duális képzési struktúrák általánossá tétele; a munkaerőpiacra történő képzés hatékonyságának a javítása; a tanulószerveződés rendszerének a kiterjesztése; úgy általában a szakképzési rendszer egyszerűsítése, beleértve mindenfajta szabályozást; a szakmai vizsgarendszer érthetőbbé tétele (komplex szakmai vizsga); a szakmai vizsgabizottságok összetételének az átalakítása; a képzési idő és tartalom újragondolása; költséghatékonyság; a Köznevelési Híd programok¹⁹ bevezetése. 2012-ben az új jegyzékben az eddigi 1300 helyett 638 szakképesítés szerepel – a szakmákon belüli elágazásokat megszüntették, az alap-, rész- és a ráépülő szakképesítések aránya azonban nem változott jelentősen.

Az intézményi rendszer átalakítása. A szakképzésről szóló törvény 2015-ös módosítása alapján létrejöttek a TISZK-ek utódainak nevezhető szakképzési centrumok (SZC). Jelenleg a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH) nyilvántartása alapján 43 SZC található az országban 5 fővárosi és 35 vidéki, megyénként 1, két vagy három megyében 3. A 43 SZC-hez összesen 380 iskola került. A centrumokba integrált szakképző intézmények a szakmai önállóságuk mellett gazdálkodási önállóságot, a szervezeti egységként működő iskoláik pedig részleges gazdálkodási önállóságot kaptak. Az NGM által fenntartott centrumokon kívül iskolarendszerű szakképzés folyik még kb. 50 intézményben, amelyeknek a mezőgazdasági tárca a fenntartója, és országosan kb. 116 egyházi és kb. 219 egyéb olyan képzőhely van, amely nem állami fenntartásban működik.

A 2016/2017. tanévtől a szakképzés intézményei is átszerveződtek. A szakközépiskolák *szakgimnáziummá* alakultak, amelyekben a képzés továbbra is az érettségit megelőző 9–12. évfolyamokból és az érettségit követő szakképzési évfolyamból áll, amelyet 5/13. évfolyamnak neveztek el. A 4+1 éves képzésben az első négy évben a közismereti tárgyakat, illetve az ágazatnak megfelelő szakmai alapozó tantárgyakat tanulhatják a diákok. Lényeges változás az ágazati és ágazaton kívüli szakmai érettségi vizsgatárgyak (ÁSZÉV) közép- és emelt szinten való bevezetése, vagyis az, hogy a 4 közismereti érettségi vizsgatárgy (magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem, idegen nyelv) mellé a diákok minimum egy kötelezően választható szakmai tárgyat is felvehetnek, így az érettségi vizsgával egy vagy két szakképesítéshez juthatnak, és egy vagy akár több munkakör betöltésére is jogosulttá válnak. Az érettségit követően plusz egyéves képzéssel újabb szakképesítést szerezhetnek. Ez azt jelenti, hogy az ötödik év végére a 13. évfolyam elvégzésével minimum két szakmával és egy érettségivel lépnek ki a munka világába, vagy folytatják a tanulmányaikat a felsőoktatásban. Az utóbbi esetben az öt kötelező tantárgy mellett az érettségi vizsgán a továbbtanulási szándéknak megfelelően további tantárgyakból lehet vizsgázni. A szakmai érettségi vizsgát közép-, illetve emelt szinten tehetnek a tanulók, vagyis a szakmai érettségi emelt szintű teljesítése ugyanúgy többletpontokat jelenthet a felvételinél, mint a közismereti tantárgyak esetében.

A szakiskolák öt évfolyamos *szakközépiszkolákká* alakultak. A 3+2 éves képzésben az első három szakképzési évfolyamban az adott szakképesítés megszerzéséhez szükséges közismereti képzést és szakmai elméleti és gyakorlati oktatást szervezik meg. A szakközépiszkolában az OKJ-ben meghatározott szakképesítések körében a szakképzési kerettanterv szerint folyik szakképzés. A hároméves képzést komplex szakmai vizsga zárja le, ezután automatikusan további lehetőséget nyújt az

¹⁵ 2011. évi CLXXXVII.

¹⁶ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100155.TV

¹⁷ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300077.TV

¹⁸ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1500066.TV×hift=20160901&txrefere=A1400099.TV

¹⁹ http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/15_iskola_a_tarsadalomban/4236_a_kznevelsi_hdprogramok.html

érettségi megszerzéséhez egy kétéves érettségire felkészítő képzés keretében. Az érettségi vizsgán a tanuló a 4 kötelező közismereti érettségi vizsgatárgyból vizsgázik.

A *felnttktkpz*s és *felnttktktat*s az intézménytípus szerint lehet iskolarendszerű, illetve iskolarendszeren kívüli. A felnttktkpz>s a célja szerint lehet: munkaerőpiaci képzés (munkahely megszerzésére, megtartására irányuló, általában szakképesítést biztosító szakmai képzések); általános és nyelvi képzés (alapvetően készség- és kompetenciafejlesztő képzések); szabadidős, hobbicélú képzések.

A *felnttktkpz*s fogalmát a felnttktkpz>ségi törvény²⁰ határozza meg, és az iskolarendszeren kívüli képzésekre használják. Lényegi jellemzője, hogy a képzés résztvevői nem tanulói vagy hallgatói jogviszonyban állnak a képző intézménnyel, hanem felnttktkpz>ségi szerződés alapján történik a képzés. A felnttktkpz>sésen a felnöttek általában hivatalosan elismert végzettséget kínáló szakmai, tovább- és átképzését értik. Az egész életen át tartó tanulás (lifelong learning) uniós definíciója (2001) szerint ide tartozik minden olyan, az ember teljes élete során végzett tanulási tevékenység, amelynek célja a tudás, a készségek és a kompetenciák egyéni, társadalmi, polgári vagy munkavállalási perspektívából történő fejlesztése. Felnttktkpz>sést nagyon sokféle típusú szervezet nyújthat: jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, egyéni cégek, egyéni vállalkozók, a nemzeti köznevelésről szóló állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézmények is.

A *felnttktktat*s fogalma az iskolarendszerű oktatáshoz kapcsolódik. A nemzeti köznevelésről szóló törvény²¹ értelmében a felnttktktat>s az a képzés, ahol a „tanuló munkahelyi, családi vagy más irányú elfoglaltságához, a meglévő ismereteihez és életkorához igazodó iskolai oktatásban” vesz részt. Jelenleg a tanulók attól az évtől kezdődően, amelyben 8 évfolyamos általános iskola esetén a 17., középiskola és szakiskola esetén a 21. életévüket betöltötték, kizárólag felnttktktat>sban kezdhetnek új tanévet. A tanítás nappali, esti, levelező vagy más, sajátos munkarend szerint is szervezhető.

A felnttktktat>s iskolarendszerű oktatás keretében biztosítja két szakma ingyenes megszerzhetőségét. Levelező és sajátos munkarendben csak azok a szakképesítések indíthatók, ahol ezt az OKJ lehetővé teszi. A második szakképesítés csak a felnttktktat>s esti, levelező, vagy más sajátos munkarendjében szerezhető meg.²²

A fotográfusi és fotótermék-kereskedői szakképzés. 2012-ben a szakmák összevonása a fotósképzéseket is érintette. A szakmai egyeztetésre összehívott szakemberek (Juhos Andrea, Urbán Júlia, Hámori Péter, Lisztes Edina, Makáryné Fodor Éva és Lévai Jenő) hosszús tárgyalások után nem mindenben értettek egyet. Alapvetően két olyan fotósképzés összeolvasztásáról kellett dönteni, ahol az egyik a művészet, a művelődés, a másik a szolgáltató, illetve kereskedelmi szakmacsoportból érkezett. Az eredmény alapján az *alkalmazott fotográfus* és a *fényképész és fotótermék-kereskedő* szakok megszűntek. A művészeti, szolgáltató és kereskedelmi tartalmakat összevonták, a képzés elnevezése *fotográfus és fotótermék-kereskedő* lett. A szakképzést az iskolarendszeren belül a 4+1 éves szagimnáziumi és a 2 éves szakképzésben hirdették meg a következő évben, és az *Egyéb szolgáltatások* szakmacsoportba, az *Optika* ágazat alá sorolták be, ahova a *látszerész- és fotócikk-kereskedői* szakképzés is tartozott. Így az új szabályozások értelmében az ágazat képzéseire vonatkozó tantárgymodulok mindkét képzés programjában szerepeltek. Ezek a következők voltak: *munkahelyi egészség és biztonság; munkajogi ismeretek; nyelvi modul; művészetelmélet és szakrajz; kereskedelmi és vállalkozási tevékenységek; a fotográfiai eszközök jellemzése*. A gyakorlati oktatásban az utóbbi tantárgyi egység adott lehetőséget a látszerészképzés szakspecifikus tartalmainak az elrejtésére (pl.: *kiegészítők, tartozékok*). A szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető FEOR szerinti munkakör a *fényképész* és a *fotó- és mozgófilmlaboráns* foglalkozások voltak.

A szakképesítés munkaterületének rövid leírása alapján „a fotográfus és fotótermék-kereskedő olyan fejlett vizuális kommunikációs kultúrával, valamint fotótechnikai tudással rendelkező szakember, aki igényesen valósítja meg a fotográfia különböző területein adódó szakmai és kereskedői feladatokat.

²⁰ 2013. évi LXXVII. törvény a felnttktkpz>sésről.

²¹ 2011. évi CXC. törvény.

²² A felnttktktat>s és felnttktkpz>s területén használt fogalmak. Felnttktktat>s, felnttktkpz>s, KSH, 2014. 5–6. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/felnttktktat>s13.pdf>

Használja a kor követelményeinek megfelelő technológiákat. Az alkalmazott és autonóm fotográfia területén dolgozik.”

Az egyhetes szakvizsga helyett bevezették a kétnapos *komplex szakmai vizsgát*, amelynek szóbeli kérdései az integrált szakképzések összevonás előtti tételeit is tartalmazták. A 20 szóbeli tételből 6 a kortárs fotóművészeti tendenciákkal kapcsolatos kérdéseket fogalmazott meg. Problémát jelenthetett, hogy a kortárs tételek kidolgozásához nem állt rendelkezésre magyar nyelvű szakirodalom, így a vizsgára felkészítő, ajánlott irodalomban egy angol nyelvű könyv szerepel forrásként. A vizsgakérdések egyenként három témakörhöz kötődtek, művészettörténeti, fotótörténeti és -technikai, illetve kereskedelmi ismereteket tartalmaztak. Összefoglalva: a kétéves szakképzésben részt vevő, a fényképész szakmát tanulni vágyó tanulók olyan átfogó, a művészettörténeti korszakokat a kezdetektől a 20. század végéig taglaló és a fotográfia történetének korszakait és a kortárs fotóművészeti tendenciákat érintő ismeretekkel hagyták el a képzést, amelyek a jelenlegi *fotográfiai BA* művészeti felsőoktatási képzések kimeneti követelményeinek megfelelő ismeretanyagai. Ugyanakkor a kerettanterv szerint a fotótörténetet a képzés teljes ideje alatt 30, a kortárs művészetet 24 órában lehetett tanulni. A fotótechnikai elméleti tárgyak óraszámát 376 volt a párhuzamos és 384 a kétéves képzésben. A tanítási hetek száma a 9. 10. és 11. évfolyamon 36, a 12. évfolyamon 31, az 1/13. évfolyamon 36 és a kétéves képzés második évében a 2/14. évfolyamon 31 a teljes tanévben.

A komplex szakmai vizsga gyakorlati részében a vizsgázóknak többek között az ún. szakmai vizsgaremeket és a portfólióját kell bemutatnia. Olyan további feladatokat kell a helyszínen megoldania, mint például egy adott feladat alapján történő ábrázolás, illetve képalkotás, képfeldolgozás, utómunka, nyomtatás, digitális tükörreflexes gép ismertetése, áruajánlás. A vizsgaremek és a portfólió bemutatásának az értékelési súlyaránya a gyakorlati vizsgatevékenységen belül 40%, míg az összes többi feladat 60%-ot tesz ki. A komplex szakmai vizsgán írásbeli feladatok nincsenek. A vizsgázók szóbeli vizsgán bizonyítják az elméleti tudásukat. A szóbeli, központilag összeállított vizsga kérdései a képzés szakmai követelménymoduljainak az ismereteire épülnek, a Művészetelméleti és szakrajzi feladatok, a Kereskedelmi és vállalkozási tevékenységek, a Fotográfiai elmélet modulokhoz tartozó témaköröket tartalmazzák. A vizsga teljes menetében a gyakorlati és az elméleti vizsgafeladatok értékelési súlyaránya 70%–30%.

A szakmai vizsgaremek önmagában alkalmas arra, hogy a vizsgázó elszámolhasson a tanulmányai során megszerzett ismeretek és képességek valamelyik komplex halmazából. A vizsgaremek-feladatot az utolsó szakképző évfolyam második félévében a vizsgaszervező intézmény adja ki, illetve hagyja jóvá. A kivitelezés a vizsgaszervező által kontrollált körülmények között folyik. Iskolarendszeren kívüli szakképzés esetén a vizsgaremek-feladatot a vizsgára történő jelentkezés időpontjában kapja meg a vizsgázó a vizsgaszervező intézménytől. A portfólió a szakmai képzés alatt készített fényképekből álló minimum 20 darabos képsorozat.

2.5.A fotósszakképzések 2016 és 2018 között

2016-ban a NGM és az EMMI felméréseket végzett, amelyekben a szakképzések hatékonyságát ellenőrizték. A kapott visszajelzések alapján számos képzési struktúrát és szakmai jogosultságát felülvizsgáltak, és amin lehetett, módosították. Így a fotósszakképzéseket ismét átalakították, úgy, hogy amit korábban összeforrasztottak, azt újra szétválasztották. A szakmai egyeztetésre a korábbi képviselőket hívták meg, de a diskurzusba több szakembert is bevontak, többek között Vékás Magdolnát, Fejér Jánost és Molnár Zoltánt is.

A *fotográfus- és fotótermék-kereskedői* szakképesítés három tanéven keresztül képviselte önállóan a szakma széles spektrumát, a művészeti és a szolgáltatói szekcióhoz kötődő tartalmakat, a kereskedelmi ismereteket, és hordozta a *látszerész és optikaiáru-cikk-kereskedői* szakképesítéssel közös modulokat az *Optika* ágazaton belül. A 2016–17-es tanévtől viszont elindulhatott a *művészeti és médiafotográfus* szakképzés a párhuzamos és a kétéves oktatási struktúrában is.

A fotográfusi és fotótermék-kereskedői szakképesítés. A szakképesítés munkaterületének leírása és a fejlesztett kompetenciák nem változtak. A szakképzés továbbra is tanulható a párhuzamos oktatásban és a kétéves felnőttoktatás iskolai és nem iskolai rendszerű tanfolyamain. A szakgimnáziumi képzésben a két évfolyamos képzés második évfolyamának (2/14.) szakmai tartalma, tantárgyi rendszere,

órakerete megegyezik a 4+1 évfolyamos képzés érettségi utáni évfolyamának (13. évf.) szakmai tartalmával, tantárgyi rendszerével, órakeretével. A két évfolyamos képzés első szakképzési évfolyamának (1/13.) ágazati szagimnáziumi szakmai tartalma, tantárgyi rendszere, összes órakerete megegyezik a 4+1 évfolyamos képzés 9. 10. 11. és 12. középiskolai évfolyamokra jutó ágazati szagimnáziumi szakmai tantárgyainak a tartalmával, körülbelül az összes óraszámával.²³

A párhuzamos, szagimnáziumi képzésekben a 2013-as kerettantervhez képest változott a heti óraszámok elosztása és mennyisége. A 4+1 éves képzés első négy évében (a 9. 10. 11. 12. évfolyamokon) a korábbi heti 28 óra száma 43-ra emelkedett racionálisabb lett az órák elosztása. Az 5 évfolyamos képzés összefüggő szakmai gyakorlatának időtartama a 10. évfolyamot követően 140 óra, a 11. évfolyamot követően 140 óra; a 2 évfolyamos képzés esetén az első szakképzési évfolyamot követően 160 óra. A gyakorlati képzés háromféle formában folyhat az iskolai rendszerű szakképzésben. A szakképző iskolában, iskolai tanműhelyben vagy vállalati gyakorlati képzőhelyen, ezen belül tanulószerveződés vagy együttműködési megállapodás keretében.

A *fotográfusi és fotótermék-kereskedői* szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető FEOR szerinti munkakörök a 2013-as szabályzáshoz képest változtak a *fényképész* foglalkozás maradt, a *fotó- és mozgófilmlaboráns* lekerült a listáról. Az *Optika* ágazatba bekerült az *optikaiüveg-csiszoló* szakképesítés, így a kapcsolódó szakképesítések listáján már ez is szerepel az immáron átnevezett *látyszerész és optikaiárucikk-kereskedő* mellett. A komplex szakmai vizsga gyakorlati szakasza a 2013-as követelményekhez képest lényegileg nem változott. A szóbeli vizsga kérdései a *kereskedelmi és vállalkozási tevékenységek* és a *fotográfia elmélete* modulokhoz tartozó témaköröket tartalmazzák. A 2017. február 16-tól érvényes tételsor egyes tételei a digitális és kidolgozástechnika témakörével bővültek. Így a 20 tétel egyenként 4 témakört tartalmaz (a fentén kívül *művészettörténet, fotótörténet és technika, illetve kereskedelmi és vállalkozási tevékenység*). Az elméleti vizsga kérdései összefogottabbak és racionálisabbak, a fotótörténeti tételekből nem kerültek ki a kortárs ismeretek, de inkább egy adott fotográfiai műfaj jelen tendenciáiként jelennek meg, mint önálló fejezetenként. A művészettörténet ismerete még mindig nem mutat túl a 20. századon. Az ajánlott irodalom nem változott.

A művészeti és médiafotográfusi szakképzés. A szakképzés a Képző- és iparművészeti ágazathoz és a *Művészet, közművelődés és kommunikáció* szakmacsoporthoz tartozik, ezzel a szakképesítéssel legjellemzőbben betölthető munkakörök a *fényképész* foglalkozás *fénykép- és filmlaboráns; fénykép- és film-világítástechnikus, fotóriporter, alkalmazott fotográfus* munkakörei, és *kamerakezelőként* vagy *világítástervezőként* is el lehet helyezkedni a *kiegészítő filmgyártási és színházi foglalkozású* szakmákban. A képzés indítható a párhuzamos képzésben és a kétéves tanfolyami rendszerben is.

Már a szakképesítés elnevezéséből arra lehet következtetni, hogy a képzési tartalom álló- és mozgóképismereteket is magába foglal. A kerettanterv alapján az álló- és a mozgóképtartalmak ismeretének az aránya 2/3-1/3. A szakelmélet egyik fele a fotográfiaelmélet ismeretköreiből, másik fele pedig a médialemeleti ismeretekből épül fel. A szakképesítés munkaterületének rövid leírása alapján az itt végzett „olyan kreatív gondolkodású fotográfus, designer, aki magas gondolati és esztétikai színvonalon végez a kortárs trendeknek és piaci elvárásoknak megfelelő alkalmazott és autonóm fotográfiai, mozgóképi, valamint multimediális munkát. Fotografál, mozgóképet készít, képfeldolgozást, nyomdai előkészítést végez, webes felhasználásra tervez. Folyamatosan keresi a szakma technikai változásaiban rejlő új megoldásokat. Érzékenyen reagál a kor kihívásaira, tervezői gondolkodásmóddal alkot, képi üzeneteket fogalmaz meg. Figyelembe veszi a fotóhoz, és más vizuális médiumokhoz kapcsolódó különböző értelmezések filozófiai, szociológiai, művészeti aspektusait. Összehangolja a technológia hagyományában és újdonságaiban rejlő lehetőségeket saját alkotói elképzeléseivel. A művészeti és médiafotográfus tanulmányai során alapos szakmai, művészi és művészettörténeti ismereteket sajátít el”.²⁴

A komplex szakmai vizsga gyakorlati részében a vizsgázónak egy szakmai portfóliót és a vizsgamunkáját kell bemutatnia. A portfólió a képzési folyamat közben végzett tevékenységek rajzi,

²³ 2.40. Szakképzési kerettanterv a XXIX. Optika ágazathoz tartozó 54 810 01 azonosítószámú Fotográfus- és fotótermék-kereskedői szakképesítéshez.

²⁴ Szvk.

ábrázolási és szakmai tervezési feladataiból mutat be válogatást elektronikus és/vagy nyomtatott prezentáció formájában. A szakmai vizsgamunka komplex fotografus és/vagy multimediális készségeket és tudást mutat be, a tervezési feladat választható az alkotói és az alkalmazott fotográfia, valamint egyéb multimediális művészetek köréből digitális és nyomtatott formában (fotográfia vagy az időalapú művek állóképei vagy storyboardjai). A vizsgafeladat értékelési súlyaránya a gyakorlati vizsgatevékenységen belül: 50%-50%. Írásbeli nincs. A szóbeli vizsga ismeretterületei *a szaktörténet és szakelmélet*, amely a *Technikai médiumok elmélete* modul témaköreit tartalmazza, illetve a *művészettörténetet* (40%-30%). A szakképzés a 2016–17-es tanévtől indult. Jelenleg is folyamatosan felülvizsgálják, egyszerűsítik, racionalizálják a tartalmakat.

A szabályozásnak megfelelően a *művészeti és médiafotografus* kerettanterv tartalmaz egy olyan modult, amelynek ismereteit a tanulónak a 4+1 éves képzés első 4 évében, mint társszakmát, kötelezően kell tanulniuk. Ez a döntés valószínűleg elhamarkodott volt, és feleslegesen foglalta a helyet, így 2018-ban újragondolták a státuszát. A *Kulturális programok és projektek szervezése* című tantárgy valószínűleg a későbbiekben csak opcióként marad a tanterben, közölte Fodor Éva a Képző- és Iparművészeti Szakgimnázium fotó szakának vezetője. Mindebből arra következtethetünk, hogy az átszabások, módosítások egyszerűen nem érnek véget.

2.6. A mestervizsga

Mesterszintű fényképész és fotótermék–kereskedő. Jelenleg mestervizsgát *fényképész és fotótermék kereskedői* képzés néven lehet csak tenni. A mester mint fogalom a szakma legmagasabb szintű rangját jelenti. A vizsga feltétele a *fényképész- és fotótermék-kereskedői szakképesítés* és ezzel együtt 5 év szakmai gyakorlat vagy felsőfokú fotografus végzettség és ezzel együtt 3 éves szakmai gyakorlat megléte. Az Magyar Kereskedelmi és Iparkamara nyilvántartása szerint 2007–2017 közötti időszakban öt fényképész- és fotótermék-kereskedői mestervizsga volt az országban.²⁵

2.7. A felnőttképzési akkreditáció – felnőttképzési engedély²⁶

A felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény (Fktv.) és végrehajtási rendeletei²⁷ új alapokra helyezték a felnőttképzés szabályozását. A szabályozási rendszer igen bonyolult és szerteágazó, a hatósági ellenőrzéseket megszigorították. Az elvárásokhoz való alkalmazkodásban díjazás fejében egyre több cég ajánlja fel tanácsadói szolgáltatásait, *felnőttoktatási szakember és munkatárs képzéseit*, amelyeknek célja többek között az, hogy segítsék az intézmények minőségi, jogszerű és adminisztratív szempontból hatékony működését, a súlyos bírságok elkerülését. A feltételeknek egyre kevesebb iskolarendszeren kívüli magánvállalkozás tud megfelelni, így vagy felfüggesztik addigi tevékenységüket, vagy pedig a képzéseiket szabad szolgáltatásnyújtásként végzik, ezekre a szabadpiaci képzésekre a fogyasztóvédelmi előírások vonatkoznak, és csak az OSAP²⁸ adatszolgáltatás kötelező a számukra.

A számos szabályozási kérdés közül a fotószakoktatás szempontjából a tárgyi feltételek biztosítása mellett a személyi feltételek adottsága kiemelten fontos lehet. Lévai Jenő tájékoztatása szerint korábban felsőfokú vagy mestervizsgával lehetett valaki oktató, ma a szabályozás szerint a mestervizsgára való belépés feltételének való megfelelés önmagában elegendő a gyakorlati tárgyak oktatásához.

Elméleti oktató az lehet, aki a képzési tartalomnak megfelelő *szakos tanári végzettséggel* vagy a képzési tartalomnak megfelelő *felsőfokú végzettséggel és szakképzéssel* vagy aki *felsőfokú végzettséggel és a képzés tanulmányi területének megfelelő szakképesítéssel* rendelkezik. Gyakorlati

²⁵ (MKIK-nyilvántartás szerint) Vörös-Gubicza Zsanett az MKIK oktatási és képzési igazgató tájékoztatása alapján.

²⁶ A 2013. szeptemberétől érvényes szabályozási rendszer szerint <http://felnottkepzesiengedely.hu/>, <http://www.kormanyhivatal.hu/download/6/cb/14000/T%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3%20-%20enged%C3%A9lyez%C3%A9s.pdf>.

²⁷ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300077.TV>

²⁸ <https://www.ksh.hu/osap>

oktató lehet az, aki a képzési tartalomnak megfelelő *felsőfokú végzettséggel és szakképzettséggel* vagy aki a képzés tanulmányi területének megfelelő *szakképesítéssel és legalább 5 éves szakmai gyakorlattal* rendelkezik.

A felnőttképzést folytató intézmény szakmai vezetőjének *andragógiai egyetemi vagy főiskolai végzettséggel* vagy *pedagógiai egyetemi vagy főiskolai végzettséggel és három év felnőttképzési szakmai gyakorlattal*²⁹ vagy *pedagógiai egyetemi vagy főiskolai végzettséggel* kell rendelkeznie, és a *felsőoktatási képzés során felnőttképzési ismeretekből* a képzési és kimeneti követelményekben előírt *legalább öt kreditpontot* kell megszereznie. Az elmúlt hét év fotós szakképzéseinek és intézményeinek listája az 1. számú mellékletben olvasható.

3. A fotóoktatás a felsőoktatásban

A magyarországi felsőoktatásra vonatkozó szabályozás, jogszabályi környezet. A felsőoktatási intézmények létesítését és működését a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény³⁰ szabályozza. A magyar felsőoktatási intézmények autonóm, államilag elismert, állami vagy nem állami (egyházi vagy magán-) intézmények lehetnek. Az államilag elismert intézmények felsorolása megtalálható a felsőoktatási törvény mellékletében. A felsőoktatási intézmények típusukat tekintve egyetemek vagy főiskolák lehetnek. Az egyetem és a főiskola is mind a három képzési ciklusban folytathat képzést. Egyetem az a felsőoktatási intézmény, amelyik legalább két képzési területen jogosult mesterképzésre, valamint jogosult doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére. A művészeti és a hitéleti képzést folytató egyetemekre ettől eltérő szabályok vonatkoznak.³¹

A bolognai folyamat. A bolognai folyamat az Európai Felsőoktatási Térség létrehozását célzó független, kormányközi reformfolyamat. Az átalakítás céljai között többek között a jelenlegi és a végzett hallgatók mobilitásának a megkönnyítése, valamint a felsőoktatásban tanulók későbbi szakmai pályafutásukra való felkészítése szerepel. A mobilitást az Európai Kreditviteli Rendszerre épülő kreditrendszer biztosítja. A folyamat a Bolognai nyilatkozatról kapta a nevét, amelyet huszonkilenc európai ország felsőoktatásért felelős minisztere írt alá az olaszországi Bologna városában, 1999. június 19-én.³² Mára a bolognai folyamathoz 48 ország csatlakozott³³. Magyarországon a bolognai folyamat eredményeként 2004-től megkezdődött a fokozatos áttérés az egyetemi vagy főiskolai végzettséget adó felsőoktatási rendszerről az egymásra épülő, három cikluson alapuló felsőoktatási rendszerre. A folyamat bevezetése idején a régi és az új rendszer szerinti képzések párhuzamosan folytak.

A felsőoktatás egymásra épülő, felsőfokú végzettséget adó képzési ciklusai. Első felsőfokú vagy az *alapképzés* végzettségeként alapfokozat és szakképzettség szerezhető. A 6–8 féléves alapképzésben megszerezhető bachelor (tudományterülettől függően BA – Bachelor of Arts vagy BSc – Bachelor of Sciences) oklevél felsőfokú végzettséget és az adott szaknak megfelelő szakképzettséget nyújt. Az alapképzés a munkaerőpiacon hasznosítható szakmai ismereteket ad, az elhelyezkedéshez a jogszabályban meghatározottak szerinti munkakör betöltésére jogosít, megfelelő elméleti alapot is nyújt az adott szakterületen a tanulmányok mesterképzésben történő folytatásához. Alapképzésre az vehető fel, aki középfokú érettségit tett. A felvétel pontos követelményeit a felsőoktatási intézmények saját maguk határozzák meg. Az alapképzésben 180–240 kreditet kell teljesíteni.

Második felsőfokú vagy a *mesterképzés* végzettségeként mesterfokozat és szakképzettség szerezhető. Az alapfokozatra épülő 2–4 féléves mesterképzésben megszerezhető masters (tudományterülettől függően MA – Masters of Arts vagy MSc – Masters of Sciences) a szakmai tudás elmélyítésére ad lehetőséget. Az elvégzését követően ki lehet lépni a munkaerőpiacra, illetve

²⁹ Felnőttképzési szakmai gyakorlatnak minősül: bármely felnőttképzést folytató intézménynél munkaviszonyban vagy munkaviszony jellegű egyéb jogviszonyban, továbbá a közszolgálati tisztviselőkről szóló törvény hatálya alá tartozó munkáltatónál – felnőttképzési tevékenységgel összefüggő munkakör ellátására – létesített kormánytisztviselői, köztisztviselői jogviszonyban eltöltött idő (három év), amelyet a felnőttképzést folytató intézmény, a munkáltató igazol.

³⁰ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/ds/bologna_yes_hun_080311.pdf

³¹ http://www.okm.gov.hu/letolt/ds/bologna_linear_hun_071108.pdf

³² http://www.okm.gov.hu/letolt/ds/bologna_linear_hun_071108.pdf

³³ <http://www.ehea.info/pid34250/members.html>

jelentkezni lehet doktori képzésre, amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel. Mesterképzésre az vehető fel, aki legalább egy alapképzési diplomával – vagy a korábbi képzési rendszer szerinti főiskolai/egyetemi diplomával – rendelkezik. A felvétel pontos követelményeit a felsőoktatási intézmények saját maguk határozzák meg. A mesterképzésben 60–120 kreditet kell megszerezni.

Az egységes, *osztatlan* képzések mesterfokozattal záruló, 10–12 félév időtartamú képzések, amelyek során 300–360 kreditet kell megszerezni. A hitéleti képzések mellett osztatlan mesterképzés folyik az állatorvos-, építész-, fogorvos-, gyógyszerész-, jogász- és orvosképzés esetében, továbbá egyes művészeti szakokon. Az alap-, a mester- és az osztatlan képzésekben a hallgatók tanulmányaikat záróvizsgával fejezik be. A záróvizsga szakdolgozat megvédéséből, valamint további szóbeli, írásbeli és gyakorlati vizsgarészekből állhat.

A mesterképzésre és a mesterfokozatra épülő *doktori* képzésben legalább 180 kreditet kell megszerezni. A képzési idő 6 félév. A doktori képzést követően egy külön fokozatszerzési eljárásban „Doctor of Philosophy” (rövidítve: PhD), illetve a művészeti képzésben „Doctor of Liberal Arts” (rövidítve: DLA) tudományos fokozatot lehet szerezni.

A felsőoktatási intézmények *felsőfokú szakképzést* és *szakirányú továbbképzést* is folytathatnak, valamint az élethosszig tartó tanulás keretében *felntötképzést* is szervezhetnek. Az alap- vagy mesterfokozattal rendelkezők számára szakirányú továbbképzés során 60–120 kredit teljesítésével további, szakirányú szakképzettség szerezhető. A hallgatók tanulmányaikat záróvizsgával fejezik be. A képzési idő 2–4 félév.

A létesítés/szakindítás jogszabályi feltételei. A felsőoktatási intézmények alap- és mesterképzést a miniszteri jóváhagyása, a Magyar Rektori Konferencia támogató álláspontja, a MAB pozitív bírálata és a nyilvántartásba vételt követően létesíthetnek. A miniszter a létesítés ágazati indokoltsága és a képzéssel elérendő célhoz rendelt követelmények mérlegelése alapján dönt a létesítési eljárás megindításához szükséges jóváhagyás megadásáról.³⁴

A felsőoktatási intézmények alap- és mesterképzést a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) támogató szakértői véleményének birtokában a nyilvántartásba vételt követően indíthatnak. Valamennyi alap- és mesterképzés esetében jogszabály határozza meg a *képzési és kimeneti követelményeket (KKK)*³⁵, vagyis azoknak az ismereteknek és kompetenciáknak az összességét (a tudás, a képesség, az attitűd, illetve az autonómia és a felelősség jellemzői), amelyek megszerzése esetén az adott szakon az oklevél kiadható. A MAB támogató szakértői véleménye, valamint jogszabályban meghatározott további feltételek megléte esetén a doktori képzés indítása az egyetemek hatásköre.

A felsőoktatási intézményekben folyó képzés és tudományos tevékenység minőségének a hitelesítése és értékelése is a MAB feladata. A MAB nyolcévenként megvizsgálja, hogy a felsőoktatási intézmény személyi és tárgyi feltételei mely tudományterületen, milyen képzési szinten felelnek meg az akkreditációs követelményeknek, továbbá ellenőrzi, hogy megfelelően működik-e a felsőoktatási intézmény minőségfejlesztési programja, a programakkreditáció keretében pedig megvizsgálja az intézményben folyó képzések tantervét és a képzési, valamint kimeneti követelmények teljesítését, továbbá a szak oktatóinak kvalifikációját és az infrastruktúra minőségét.³⁶

3.1.A felsőfokú fotósképzések története

A fotográfia BA alapképzési szak indítása Magyarországon. Fotósképzés a felsőoktatásban elsőként 1983-ban a Magyar Iparművészeti Egyetem Vizuális Kommunikáció Tanszékén belül működött, később a 2004-től a Kaposvári Egyetem (KE), Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Karán indítottak fotóriporter és képszerkesztő főiskolai szintű alapképzési szakot. A bolognai rendszer bevezetésekor az akkor már Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) néven működő intézmény

³⁴ 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet 3. § (1)

³⁵ A képzési kimeneti követelmények (KKK) tartalmazzák a kimeneti vagy kompetenciaelvű szabályozás lényegét, alapelveit, a képzés modulszerkezetének belső konzisztenciáját és egymásra épülését.

³⁶ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/ds/bologna_yes_hun_080311.pdf

akkreditáltatott először *fotográfia BA*-szakot, amelyet a MOME-n oktató tanárok közreműködésével megalkotott KKK alapján az Oktatási Hivatal 2006-ban vett nyilvántartásba. Még ebben az évben a KE szakindítási kérelmet nyújtott be a MAB-hoz. A 2007/08-as tanévben a két intézményben párhuzamosan indult a képzés. 2010-ben a Budapesti Kommunikációs Főiskolán (ma Budapesti Metropolitan Egyetem) indítottak *fotográfia BA* alapképzési szakot.

Kopek Gábor, a MOME akkori rektorhelyettese és a *fotográfia* osztatlan képzésű szak felelőse kezdeményezésére, Szatmári Gergely szakértői közreműködésével valósult meg a *fotográfia BA*-szak létesítése. Szatmári Gergely tájékoztatása alapján, 2004-ben fél éven keresztül készítették elő az anyagot, amelynek alapján az engedélyeztetési procedúrák lezajlása után, 2005-ben a szakindítási kérelem megfogalmazódott. A beadvány tartalmazta: *a képzési programot (mintatanterv); a tantárgyi programok leírását; a képzési folyamat jellemzőit; a képzés személyi feltételeinek, tantárgyfelelőseinek, oktatóinak a listáját és szakmai adatait; az infrastrukturális környezet leírását.* A felsőoktatási törvényben meghatározott személyi feltételeknek a művészeti képzések (főként ezen a szakterületen) ekkor még nehezen tudtak megfelelni, mert a képzésben részt vevő tanárok végzettségére vonatkozó jogszabályok előírásai szerint, a tantárgyfelelősök és az oktatók többségének doktori fokozattal kellett rendelkeznie. A MOME Doktori Iskolájának képzése 1998-ban indult, legkorábban doktori fokozatot (DLA) 2003-ban Kopek Gábor szerzett. A jogszabályoknak való megfelelés csak úgy volt lehetséges, hogy a szabályozás lehetővé tette a fiatal szakok esetében a személyi feltételek teljesítésére nézve a kivételes elbírálást, ezen kívül az akkori szabályozás szerint, az állami művészeti díjak a doktori fokozat meglétével egyenlő mértékben voltak beszámíthatók.

Nehézséget jelentett még, hogy a képzésszervezés strukturális előírásai nem kifejezetten a művészeti képzések felhasználására íródtak. Így egy olyan keretszerkezetbe kellett a tartalmakat belekényszeríteni, amelyet a gyakorlatban nehéz volt érvényesíteni. Az alapozó, törzs- és differenciált modulok elkülönítése a művészeti oktatásban nem releváns.

Szatmári Gergő elmondása szerint, a szakmai program összeállításában nemzetközi példákat vett alapul. Főként angliai, a brightoni, a maidstone-i egyetemek és londoni intézmények képzési mintája alapján írta meg a tervezetet. Szem előtt tartotta azt a gondolatot, amelyet ezek az intézmények képviseltek a kortárs *fotográfia* definíciójáról, oktatásáról. Az alapozó képzés, illetve az első év tantárgyi programjának az összeállításában a prioritások a *fotográfia* történetéből vett toposzok, az objektum, a szubjektum tágabb viszonylatában értelmezte a tartalmakat, nem pedig a műfajok alapján osztályozta a strukturát. A *fotográfiai* műfajok alapján történő tartalmi elosztás később, a második évtől lett a program része, amikor a projektalapú feladatokban az egyes műfajok sajátosságait, jellemzőit fogták össze az egyes tantárgyak oktatási programjában.

Az alapképzési szak képzési célja és az elsajátítandó kompetenciák alapján „olyan szakemberek képzése, akik a *fotográfia* sajátos formanyelvének ismeretében képesek képi üzenetek, narratívák megfogalmazására a *fotográfia*hoz kapcsolódó különböző értelmezések filozófiai, szociológiai és művészeti aspektusainak figyelembevételével. A képzés elősegíti az esztétikai és konceptuális képességeik kibontakozását, valamint a *fotográfia* műfaji különbségeinek megértését, értő használatát. A hallgatók képesek összehangolni a technológia újdonságaiban rejlő lehetőségeket saját alkotói elképzeléseikkel. A megszerzett interdiszciplináris tudás lehetővé teszi a végzettek számára, hogy az integrált vizuális csatornákon keresztül és a modern képalkotási módszerek megismerésén át munkájukkal hatékony szerepet töltsenek be a vizuális kultúra társadalmi kiteljesítésében. Megszerzett ismereteik birtokában alkalmasak tanulmányaik mesterképzésben történő folytatására”³⁷.

Fotográfiai MA mesterképzési szak indítása. A *fotográfiai* mesterképzés alapjait szintén a MOME fektette le. Hasonlóan, mint az alapképzés esetében, először a szaklétesítésnek, később az indításnak kellett megtörténnie. 2008 decemberében kezdtek hozzá a beadványok elkészítéséhez, majd többszöri elutasítás után a MAB elfogadta a beadványt, így a következő évben elkezdődhetek az akkreditációs folyamatok. A személyi feltételek tekintetében ekkor még mindig csak egy oktató, Kopek Gábor rendelkezett doktori fokozattal, bár a doktori képzést már többen is elkezdték. 2010-ben indult el az első *fotográfiai MA*-képzés Magyarországon a MOME-en.

³⁷ A *fotográfia BA* -szak KKK:

http://cdn.felvi.hu/bin/content/dload/jogszabalyok/15_2006_alap_mester_kkk_20080201.pdf

A program megalkotására ismét Szatmári Gergelyt kérték fel, aki a mesterképzést értelmiségi művészképzésként jellemezte, ahol autonóm, önálló utakat kereső művészeket képeznek. A képzés célja „olyan szakemberek képzése, akik vizuális, fotóelméleti, kultúrtörténeti és naprakész mediális ismereteik birtokában képesek egy hosszútávú művészi, alkotói és kutatói életpálya felépítésére, a folyamatos alkotói megújulásra, megőrizve a kritikus szemléletet a média alkalmazásának terén. A végzettek alkalmasak fotográfiai projektek kidolgozására, tervezésére és lebonyolítására önállóan vagy társművészetek képviselőivel való együttműködésben, továbbá a kiváló magyar hagyományok folytatására és a fotográfiai kultúra ismertségének növelésére itthon és szerte a világban. Megfelelő felkészültséggel rendelkeznek tanulmányaik doktori képzésben történő folytatásához”.³⁸

A szak indításánál a belépést szabályozó kritériumok szerint a belépőnek 60 kreditértékű ismerettel kell rendelkeznie a *fotográfiai tervezési feladatok, fotográfia történeti ismeretek, stúdió és digitális gyakorlati ismeretek, speciális fotográfiai ismeretek, vizuális stúdiók, mediatechnikai ismeretek, számítástechnikai ismeretek* tartalmazó tantárgyakból. Ennek értelmében a fotográfiai alapképzési szakon diplomázottak teljes kreditérték beszámításával vehetnek részt a képzésben.

De felvételt nyerhetnek azok is, akik olyan alap- vagy mesterfokozatot adó szakokról, illetve főiskolai vagy egyetemi szintű alapképzési szakokról³⁹ érkeznek, ahol a fenti ismeretek bármelyikéből összességében 30 kreditet összegyűjtöttek, és ezeknek a krediteknek a beszámítását a képzést indító intézmény kreditátviteli bizottsága jóváhagyja. Ebben az esetben a belépést biztosító 60 kreditből 30-at a mesterképzéssel párhuzamosan, a felvételtől számított két féléven belül az intézmény alapképzésében kell megszerezni. Ez a kitétel lényegesen megkönnyíti a belépést, és egyben esélyegyenlőséget biztosít azok számára, aki ugyan más profilú képzésből érkeznek, de a kvalitásaik alapján alkalmasak és méltók a fotográfiai mesterfokozat megszerzésére.

A képzési kimeneti követelmények 2016-tól. 2016-ban, a majdnem 10 esztendő tapasztalataira alapozva és a változó munkaerőpiaci és technológiai környezet kihívásainak az okán elkerülhetetlen lett a követelmények felülvizsgálata, a KKK-k 2015–16-ban a Magyar Rektori Konferencia közreműködésével, a felsőoktatási intézmények szakért felelős széles körű oktatói körével, szakértők és külső szereplők bevonásával felülvizsgálatra és módosításra kerültek.

A fotográfiai képzési követelmények „ráncfelvarrásának” ügyében Szalontai Ábel és Máté Gábor (MOME), Baki Péter (KE), Göbolyös Luca és Szabó-Pettendi Péter (BKF–METU) ültek le egyeztetni. Szalontai Ábel közlése szerint a megbeszélések alatt a szakértők között egyetértés volt, viszonylag könnyen, kompromisszumok nélkül tudtak a módosításokban megállapodni. A módosítások érintették az alap- és a mesterképzések követelményeinek az átszabását is.

Az új KKK-ban a modulszerkezet megszűnt, a kreditszámokat nem ezek alapján, hanem az ismeretkörök tekintetében határozták meg. Megváltozott a struktúra, a képesítés tanulási eredményeinek – tudás, képesség, attitűd, illetve az autonómia és felelősség – jellemzők szerinti meghatározása, a képzést jellemző (rész)diszciplínák megfogalmazása és ezek kredittartományainak az elosztása.

Ennek alapján a szakképzettséghez vezető tudományágak, szakterületek, amelyekből a *fotográfiai BA*-szak felépül: a *fotográfia specifikus gyakorlati és elméleti ismeretei* (60–120 kredit); *általános vizuális és művészeti ismeretek* (30–50 kredit); a *bölcész- és társadalomtudományi ismeretek* (20–30 kredit); *kommunikációs, produkciós kompetenciák* (20–30 kredit). A jellemző szakterületek a *fotográfia MA*-szak esetében a következők: a *fotográfiai specifikus elméleti és gyakorlati ismeretei* (40–80 kredit); a *társadalomtudományi elméleti ismeretek (gazdaságtan, szociológia, antropológia, filozófia, jog)* (20–40 kredit); *kommunikációs, produkciós és szervezési ismeretek* (10–20 kredit); *vizuális és művészeti ismeretek* (10–30 kredit). Jelentős változás még, hogy az új KKK-kből kikerült a *szakmai gyakorlat*. Összességében az új KKK-k rugalmasabb mintatantervet és nagyobb autonómiát biztosítanak a képző intézmények oktatásszervezésében. A szak képzési célja és az elsajátítandó kompetenciák lényegében nem változtak, csak másképpen lettek megfogalmazva.

³⁸ Fotográfiai MA – www.nefmi.gov.hu/felsooktatasi/kepzesi-rendszer/mesterkepzesi-szakok-kkk

³⁹ A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény szerint.

3.2. A felsőfokú fotósképző helyek

Fotósoktatás a Moholy-Nagy László Művészeti Egyetemen. A Magyar Iparművészeti Főiskola (MIF), később Egyetem (MIE), majd 2006-tól Moholy-Nagy László Művészeti Egyetem (MOME) alapozta meg a különböző oktatási struktúrákban hosszabb-rövidebb ideig működő fotósképzéseket. Legelőször a Gergely Isván rektor nevéhez fűződő nagyszabású reformok eredményeként jöhetett létre. A legelső tantervet Horányi Özséb az Elméleti Intézet akkori igazgatója közreműködésével Zsótér László, a vizuális kommunikációs képzés irányításával megbízott szakember javaslatára egy szakértői csapat kezdte el kidolgozni. Ide meghívták Kopek Gábort, aki az előző években, 1981-ben fejezte be tanulmányait a lipcsei Grafikai és Könyvművészeti Főiskolán. A Vizuális Kommunikáció Stúdióban, ahogy a tanszék akkor nevezték, 1986-ban elindulhatott a *fotószakirány*, amelyet szakpárként, egy másik szak képzésével párhuzamosan, később önállóan lehetett tanulni. A Gergely István kezdeményezésére bevezetett oktatási struktúra a bolognai rendszerhez hasonló szerkezetet takart. Az eddigi osztatlan képzés helyett bevezették a három lépcsőben egymásra épülő szisztémát. Bevezették a két féléves alapozó képzést, amelyben általános elméleti, rajz-, forma- és anyagismereti oktatást és kreatív tervezést tanítottak. Erre épült a hároméves tervezőképző, amely a mostani bachelor képzésekhez hasonlóan egyfajta szakképzést jelentett, ezután egy kétéves folyamatban lehetett megszerezni a mester fokozatot.⁴⁰⁴¹ 1993-ban, amikor a rektori feladatokat Schrammel Imre vette át, az intézmény visszatért az osztatlan képzési szisztémára és a hagyományos tanszéki rendszerre. Miltényi Tibor 1993-ban vette át Kopek Gábortól a fotószakirány vezetését, aki 1998-ban visszatérve, az akkori osztatlan képzés vezetője, később a fotográfia BA-, majd MA-szakok felelőse lett egészen a mai napig. Kopek Gábort 2006-ban az intézmény rektorává választották. Jelenleg nem oktat az intézményben, 2014-től miniszterelnöki megbízottként a „MOME Laboratory” Kreatív Innovációs és Tudáspark egyetemi kampusz állami beruházási szakmai programjának a felelőse.⁴²

2007–2018 (2019): A 2007 szeptemberében induló *fotográfiai BA*-képzéssel egy időben futott ki az osztatlan képzés ötödik évfolyama, és a negyedik évfolyam oktatása is folyamatban volt. Az oktatók ekkor: Drégely Imre, Gulyás Miklós, Kopek Gábor, Oravecz István, Szalontai Ábel, Szatmári Gergő és Richard Usher. 2010 szeptemberében indult a *fotográfia MA*-képzés.

A jelenlegi intézménystruktúra alapján a Média Intézet alá tartozó tanszékek az Animáció, a Média Design, a Tervezőgrafika és a Fotográfia. Utóbbi alá tartoznak a fotográfia alap- és mesterszakok. Az intézet igazgatója Szalontai Ábel, a tanszék Máté Gábor vezeti, a szakok felelőse Kopek Gábor, de a szakokkal kapcsolatos operatív feladatokat Máté Gábor látja el. A tantestületben változás történt, a korábbi oktatói gárda kibővült Fábián Noémi, Fátyol Viola, Kudász Gábor Arion és Ruttkay Zsófia személyével. Az új oktatók közül ketten, Fátyol Viola és Kudász Gábor Arion MOME-alumnik.

Az 1438/2014. (VII. 31) Korm.-határozat⁴³ értelmében, a magyar kormány a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem MOME Campus – Kreatív Innovációs és Tudáspark kialakítása keretében megépítendő létesítmények egységes elhelyezését, illetve az ahhoz szükséges beruházási tevékenységek megvalósítását 2014 és 2018 között, összesen 12 600 millió forint állami beruházási keretösszeget támogatta. 2016 december 28-án a kormány határozatba foglalta,⁴⁴ hogy ezen felül további összeget investál a beruházásba. A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem „MOME Laboratory” Kreatív Innovációs és Tudáspark egyetemi kampusz állami beruházásának javasolt funkcióbővítésére, valamint a beruházás idején az ideiglenes kiköltözésre fordítandó investíció mértéke a beruházás tekintetében 6,8 milliárd forint, a költözést érintő támogatás 89,2 millió forint.

⁴⁰ Baki Péter: Húszéves a felsőfokú fotográfusképzés. *Fotóművészet*, 2005/1–2. XLVIII/1–2. sz.

http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/200512/huszeves_a_felfofoku_fotografuskepzes?PHPSESSID=42fd6674c301d1f152cb229ee5cff6d4

⁴¹ <http://www.mome.hu/hu/t%C3%B6rt%C3%A9nelm>

⁴² <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/miniszterelnoki-megbizottak>

⁴³ Magyar Közlöny 2014. évi 107. sz. 11844. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14107.pdf>

⁴⁴ 1880/2016. (XII:28) Korm.-határozat

https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A16H1880.KOR×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT

A beruházást ütemezése⁴⁵ szerint a Campus ünnepélyes átadására 2018. negyedik negyedévben kerülhet sor. Szalontai Ábel tájékoztatása szerint az integrált intézményfejlesztési program (IFP)⁴⁶ megvalósulását követően a MOME szemlélete, működése is megváltozik majd. Az IFP nem ad felvilágosítást a fotográfiai képzés jövőjéről, csak általánosságban értekeznek a BA- és az MA-képzések átalakításának s lehetőségéről: „a BA-szakok kulcskompetencia-fejlesztő és szakmai alapozó jellege erősödik; az MA szakok innovativitása és rugalmassága növekedik a doktori szint kutatási-innovációs fókuszra erőteljesebbé válik.” A BA-képzésben „a programok koncentrálnak, intenzívebbé válnak (szerkezeti és tanulásszervezési szempontból is), a tartalmi és szerkezeti integráltság továbbterjed (a különböző és kevés bemenet után, több közös, átfedő tantervi egység kialakításával). A képzés jellemzői között hangsúlyos a közös általános szakmai alapozás (vö. design szolfézs), a (tradicionális, valamint a korszerű technológiára támaszkodó) szakmai-technikai alapismeretek és készségek elmélyítése”.⁴⁷ „Átalakulnak, a szakterületi helyett témafókuszúak lesznek a mesterképzések, ami egyben a programok számát is csökkenti: a jelenlegi 13 szakterületi MA helyett kb. 3-4 specializált szakterületi és 4-6 (aktuálisan változó) témaalapú MA-program fog működni, valamivel magasabb hallgatói létszámmal, a külföldi hallgatók nagyobb aránya mellett.”⁴⁸

Az új Campus hármasságából áll majd: Tudásközpont, Akadémiai szárny és Technológiai park. A Technológiai parkban a hármasság funkciójú épületcsoport a Műhelyház, Műteremház és Médiaház található majd. Szalontai Ábel szerint a MOME kampuszfejlesztése olyan 21. századi szellemi műhely létrehozását célozza meg, ahol az eddigi oktatásszervezési gyakorlat és a képzési tartalom már többé nem releváns. Jelenleg a Budapesti Műszaki Egyetem Z épületébe költöztek át ideiglenesen, amelynek már brandet is építettek: MOME Z. Az állami beruházás egy részét arra költik, hogy olyan oktatási szituációkat kísérletezzenek ki, fejlesszenek, ahol a kooperatív tanulás és a tanítás módszerei alkalmazhatók legyenek. Ennek érdekében számos workshopot szerveznek, ahol maguk az oktatók is fejleszthetik a képességeiket, mélyíthetik az ismereteiket. A kooperatív tanítás, tanulási modell alapján a különböző szakokat egymással interakcióban, egymás mellett működtetik, integrálva a képzési tartalmakat. Az új KKK lehetőséget ad arra, hogy a hangsúlyok átcsoportosításával észszerűbb, a jövőbeni elképzeléseikhez jobban igazodó változtatásokat vezessenek be a tantervben. A különböző képzések integrációja és együttműködése a fotográfia-BA oktatásában is érvényesül. Két gyakorlati szakterület, például a fotó és a grafika, kiegészítve az elmélettel, közösen vizsgálnak egy-egy problémakört, válaszokat keresnek, és külsősök bevonásával éles helyzetekben is részt vehetnek. Ilyen projekt volt tavaly a REF Roma Education Fund kampányában való részvételük vagy az S.O.S. Gyermekfaló 1%-os kapányának az elkészítése.

A fotográfiai mesterképzésben az integráció kevésbé fontos, nem a kooperatív helyzetekre épül, hanem az egyéni pályaépítésre, az önállóságra és a doktori, kutatói pályafutásra készíti fel a hallgatókat. Szalontai Ábel a regisztrációs adatokból levonva állapítja meg, hogy jelenleg a *fotográfia-BA* képzés a legnépszerűbb a Média Intézet képzései között, míg a *fotográfia-MA* már csak a középmezőnyben szerepel a népszerűségi listán. Véleménye szerint Magyarországon gazdasági értelemben, ebben a társadalmi struktúrában a fotográfiai mesterképzésnek nem sok relevanciája lesz a jövőben.

Fotósoktatás a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti Karán. A 2004/05-ös tanévben a KE Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Karán a Magyar Fotóriporterek Társaságának kezdeményezésére négyéves időtartamú, államilag finanszírozott *fotóriporter és képszerkesztő szakos képzést* indítottak. A szakindítást támogatta a Magyar Fotóművészek Szövetsége, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége és a Magyar Távirati Iroda. A képzés indításakor a 14 fős keretszámhoz képest tizenkétszeres volt a túljelentkezés, és ez az arány jellemezte a következő két évet is.

A KE Művészeti Karán (ma Rippl-Rónai Művészeti Kar) (Médiaművészeti Intézet) 2007 óta van lehetőség *fotográfiai* alapképzésben részt venni. Az akkreditációs anyag elkészítésében Albertini Béla és Baki Péter működtek közre. Baki Péter a képzés leírásában az interdiszciplinaritást

⁴⁵ <http://campus.mome.hu/beruhazas-content/>

⁴⁶ <http://campus.mome.hu/wp-content/uploads/2015/04/IIP.pdf>

⁴⁷ MOME Laboratory IFP 103.

⁴⁸ MOME Laboratory IFP 101.

hangsúlyozza, vagyis a fotográfia különböző határterületeiben való elmélyülést lehetőségét és nem utolsósorban a RRMK struktúrájából adódó specifikus helyzetet, hogy a különböző művészeti területek az előadóművészettől, a látványtervezésen át a klasszikus képzőművészetig kezdetektől fogva jelen voltak a képzési palettán, így az integráció számos formája megvalósulhatott. A *fotográfia-MA* sikeres akkreditációját három pályázat benyújtása és elutasítása előzte meg. Az első beadvány 2011-ben készült, majd 2012-ben és 2014-ben is elutasították a pályázatokat. A programok megírásáért Pecsics Mária, Baki Péter és a 2014-től az intézmény állományában dolgozó, korábban a MOME-n oktató Szatmári Gergő feleltek. 2015 végén végül a MAB bírálóbizottsága elfogadta a pályázatot. A meghirdetésre azonban nem maradt sok idő, így a képzést csak utólagos meghirdetéssel lehetett a felvételi tájékoztatókban megjelentetni, és így csak keresztfélévben indulhatott először el 3 fő részvételével.

A képzés programjában a projektalapú, intellektuális, autonóm művészeti felfogás és reflektív hozzáállás érvényesül. Mivel a jelentkezők különböző képzési területekről érkeznek, mindenkit a saját képességéhez mérten, önálló, sokoldalú, de összetett programok, feladatok megoldásával zárkoztatnak és készítenek fel. A fotográfiát a kommunikáció és a média viszonyrendszerében, a mai kor kihívásainak megfelelően oktatják, azt tartják szem előtt, hogy mi az adott téma legadekvátabb kifejezési formája, reprezentálása. Vagyis mik azok az elvárások ma a fotográfiával szemben, amelyek az elhelyezkedéshez közvetlenül hasznosítható tudást biztosítanak a megélhetés szempontjából is.

Fotósoktatás a Budapesti Metropolitan Egyetem Média- és Mozgóképművészeti Intézetében. A Budapesti Metropolitan Egyetem (METU) Magyarország legnagyobb magánkézben lévő felsőoktatási intézménye. A Metropolitanen 2 karon, 4 fő képzési területen folyik képzés: kommunikáció, üzlet, turizmus és művészet. A folyamatosan bővülő magyar és angol nyelvű kínálatban jelenleg 33 alapszak, 16 mesterszak, 25 szakirányú továbbképzés és 8 felsőoktatási szakképzés közül választhatnak az egyetem iránt érdeklődők. A Metropolitannek jelenleg közel 7500 hallgatója van.

A BKF Kommunikációs Alapítvány által létrehozott Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskolán (BKF) az oktatás a sikeres akkreditációt követően 2001 szeptemberében indult el. 2015-ben az Országgyűlés jóváhagyásával az intézmény neve Budapesti Metropolitan Főiskolára (MET) változott. Majd 2016. január 1-jétől a Metropolitan Főiskola egyetemenként folytathatta a tevékenységét. A nevünk pedig ettől kezdve Budapesti Metropolitan Egyetem, röviden METU lett. A ranggal az intézményben végzett diákok diplomájának piaci értéke megnőtt, az iskola számára pedig számos nemzetközi lehetőség nyílt meg.

A *fotográfia BA*-képzést 2010-ben indították el először, az akkreditáció tartalmának összeállításával Göbolyös Luca fotóművészt bízták meg. Az első évfolyam 25 hallgatóját 470 jelentkezőből választották ki. A magas jelentkezési arány később alig változott, annak ellenére, hogy időközben az államilag támogatott helyek száma először 1 főre, később 0 főre csökkent. A 2018-as felvételi meghirdetésben a kapacitás számát nappali magyar nyelvű képzésben maximum 50 főben határozták meg. A felvételt nyert hallgatók két csoportra (osztályra) bontva tanulhatnak fotográfiát, három az első alapozó év után, választható specializációval (alkotói fotográfia, divatfotográfia és fotóriporter). A képzést részidőben, levelező tagozaton és angol nyelven is meghirdetik.

Göbolyös Luca a MIF fotó szakán diplomázott, később a brightoni egyetemen szerzett képzőművészeti mesterdiplomát. Elmondása szerint a BKF fotográfia-BA programjának kialakítását a két intézményben szerzett tapasztalataira alapozta. Alapvetően és hangsúlyozottan alkotói fotográfiát tanítanak, az elméleti, a teoretikus és a gondolati felkészültségre koncentrálnak, hiszen a technikát bárki elsajátíthatja, de ha gondolatban is megtanulják a hallgatók ezt a vizuális nyelvet használni, akkor szabadságot is kapnak, nincsenek korlátozva, bármire képesek lesznek. Akár jó alkalmazott fotós is válhat belőlük, de alkotó művészként is meg fogják állni a helyüket.⁴⁹ Jelenleg a *fotográfia MA*-képzés programjának a kialakításán és ennek az engedélyeztetésén dolgoznak.

A doktori képzések. A fotográfia területén vagy határterületein az akkreditált művészeti szakterületen megszerezhető doktori, tudományos fokozat a DLA a Doctor of Liberal Arts (Doctor Liberalium

⁴⁹http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201201/beszalgetes_gobolyos_lucaval_es_szabo_dezsovel_a_bkf_fotografi_a_szakos_hallgatoinak_kiallitasan?PHPSESSID=b10d7be7828652d33b14fffe57a73df8

Artium) (a szabad művészetek doktora) rövidítése és egyenértékű a hagyományos PhD-titulussal. A DLA címet az adományozó magyarországi egyetemek közül a MOME-n és a MKE-en lehet a fotográfiával szoros összefüggésben megszerezni. A MOME-n korábban a fotós végzettségűek az iparművészet területén, ma a multimédia-művészet területén tudtak doktori fokozatot szerezni.

A doktoranduszoknak a szabadon választható tevékenységek, illetve az oktatási tevékenység kreditpontjait a képzés 36 hónapja alatt kell összegyűjteniük. A doktori cselekményre (doktori szigorlat teljesítése, mestermunka, disszertáció elkészítése) az eljárás indításától két év, az opponensi munkára és a doktori védés lebonyolítására további maximum egy év áll a rendelkezésre.⁵⁰ A doktori iskolák elvégzésével és a cím birtoklásával lehetőség nyílik a felsőoktatási intézményekben (FOI) státuszba kerülni, később egyetemi karriert felépíteni, amelynek végcélja a habilitációt követően az egyetemi tanári státusz elérése lehet. Mivel az egyetemi képzések és struktúra fenntartásában és fejlesztésében előírás a tudományos fokozatok többségi megléte, a FOI-ek szabályos harcot folytatnak a fokozatszerzésben és a fokozatos oktatók akkreditációs nyilatkozatainak a „levadászásában”.

A MOME Doktori Iskolájának sikeres doktori védései időrendben⁵¹ és az intézmény, amelynek állományában voltak, vannak a fotográfia szakokon: Kopek Gábor (2003) (MOME); Károly Sándor Áron (2009) (KE); Göbölös Luca (2009) (METU); Szatmári Gergely (2012) (MOME, KE); Szalontai Ábel (2012) (MOME); Pecsics Mária (2013) (KE); Máté Gábor (2014) (MOME); Molnár Ágnes Éva (2016) (KE); Kudász Gábor Arion (2016) (MOME). A MKE és a PTK tekintetében nincs olyan fokozattal rendelkező oktató, aki fotográfia szakon oktat.

4. Fotós tanfolyamok

Az első jelentős magánfinanszírozású fotósiskolák a '90-es évek elején indítottak tanfolyamokat. A *Szellemkép Szabadiskola* és a Stalter György, valamint Kerekes Gábor által alapított *Stalter ASA* egy időben, egymástól függetlenül kezdték meg a működésüket. A *Kontakt Fotóművészeti kurzusok* 2000 tavaszán indította első szemszterét, alapítója Csoszó Gabriella volt. A *Fotográfus.hu Alapítványi iskola* 2003-ban indított először osztályokat. Az utóbbi három intézmény időközben bezárt. A nagy múltú *Bálint György Újságíró Akadémia* ma is hirdet fotóriporter-tanfolyamokat.

4.1. A *Szellemkép Szabadiskola* ⁵²

Az alapítványi művészeti magániskolát Fuchs Lehel és Medgyesi Gabriella 1994-ben együtt indították el. A két alapító a rendszerváltás előtti években csatlakozott a későbbi Magyar Független Film- és Videoszövetséghez. Korábbi amatőrfilmes kiadványok⁵³ mintájára 1989-ben létrehozták a *Szellemkép* folyóiratot, amely pár évig még a szövetség lapja volt, később Fuchs és Medgyesi lettek a főszerkesztői. A mozgófilmes gyökereket azért is fontos megemlíteni, mert nem csupán az újság, de az ennek kapcsolati rendszeréből felépült szabadiskola a mai napig mozgó- és állóképes, filmes- és fotósképzéseknek ad helyet. A folyóirat teret adott a filmes tartalmak mellett a képzőművészetnek, az irodalomnak, az építészetnek és a fotónak is. Az újságban olyan fiatal szezőket szólaltattak meg, akik addig nem kaptak nagy publicitást. A Magyar Iparművészeti Főiskol (MIF) akkor már 10 éve működő fotósképzésének vezetői és oktatói, Miltényi Tibor, Zátonyi Tibor, Gulyás Miklós is rendszeresen publikáltak a lapban. Miltényi 1992-től szerkesztő is volt. Ez idő tájt a fotográfiával kapcsolatos publikációk száma jelentősen megnövekedett, a MIF futó évfolyamainak hallgatói munkái is egyre többször jelentek meg a lapban.

Medgyesi és Fuchs elhatározására és a MIF okatóinak a *Szellemkép* folyóirattal való sikeres együttműködése, a sok közös gondolkodás eredményeképpen 1994-ben jött létre a *Szellemkép Szabadiskola*. Eleinte olyan szoros fúzióban működött a két intézmény, hogy a műtermi órákat a főiskola stúdiójában, az ott oktató tanárok segítségével tartották meg. Az első önálló helyszín a Belgrád

⁵⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Moholy-Nagy_M%C5%B1v%C3%A9szeti_Egyetem#Doktori_Iskola

⁵¹ <https://doktori.hu/index.php?menuid=124&lang=HU&lid=124&lang=HU&num=123&idopont=1&tol=0&sb=3>

⁵² Interjú Fuchs Lehellel. – „Kifejezetten élvezem, hogy az apró titkokra is fény derül” In: Fuchs Lehel, Medgyesi Gabriella (szerk.): *Fotográfia és film. A Szellemkép Szabadiskola 20 éves jubileumi kiadványa. Szellemkép Film- és Fotóművészeti Alapítvány, Budapest, 2014, 10–14.* – <http://www.szellemkep.hu/iskola>.

⁵³ Pergő képek, amatőr film.

rakparton a Magyar Fotográfiai Egyesület székhelyén közel két évig adott otthont a foglalkozásoknak. Később Fuchsék Dob utcai lakásában szervezték meg a képzést, ahol a mai napig is folyik az oktatás.

A szabadiskola nem ad ki végzettséget igazoló okiratot. Az évek alatt többször, több különböző hivatalos akkreditációt szereztek meg vagy próbáltak megszerezni, de az egyre bonyolultabb jogszabályi kötelezettségeknek nem tudtak és aztán már nem is akartak megfelelni. A 2010-es évek elején visszavonták minden addigi akkreditációjukat, azóta szabad szolgáltatóként, az ún. szabadpiaci képzések körébe tartoznak, amelyre csak a fogyasztóvédelem előírásai vonatkoznak, szigorú dokumentálási kötelezettségnek nem kell megfelelniük.⁵⁴ Ennek ellenére bizonyos formalitásokat és kereteket, többek között hallgatói igényekre alapozva újból bevezettek, például a tanulmányi szerződést, az indexet, a naplót. A hallgatók vizsgáznak, diplomáznak, sőt még a legtehetségesebbek ösztöndíjban is részesülhetnek.

A szabadiskola programjában, egymásra épülő, de önállóan, egyes egységekben is elvégezhető, alap-, közép- és felsőfokú szinteken esti munkarendben oktatnak. Az első szemeszter egy alapozó képzés, a második és a harmadik félév középfokú: elhelyezkedésre vagy önálló munkára alkalmas tudást ad. A harmadévben havi váltásban különböző, gyakran egymástól teljesen eltérő irányzatokat képviselő fotográfusok, fotóművészek mesterkurzusai kerülnek előtérbe, így ez az év a kibontakozás, a specializálódás szakasza. A tanterv ugyanakkor spirális jellegű, folyamatosan egyre mélyülő ismereteket ad, úgy, hogy a sarkalatos pontokra újból és újból kitér. Az átfogó ismeretanyag az alkalmazott területekre is hasznosítható. Az első évfolyam képzéseire nincsen felvételi, az előképzettséggel rendelkezők sikeres felvételi vizsga után egyből a második vagy indokolt esetben akár a harmadik évfolyamot kezdenek el. Az oktatás műhelymunkára épül, amelyhez analóg és digitális labort és bizonyos számú műteremgyakorlatot biztosítanak. A fotósképzés fontos eleme a 23 éve minden nyáron augusztusban megrendezett alkotótábor, amelynek helyszíne hagyományosan 20 éven át a Zala megyei Pacsa nevű település volt. 2016-tól a tábornak Szóládon biztosítanak helyet.

Az iskolai alkotómunka eredményeit széles körben publikálják (eddig 71 kiállítás, filmszemlék, fesztiválok). A Szellemkép oktatói köréhez tartoznak, részben a hazai vizuális művészeti élet alkotói: *Barta Zsolt Péter, Benkő Imre, Bozsó András, Brezina Zoltán, Déri Miklós, Drégely Imre, Hamarits Zsolt, Kása Béla, Kerekes Emőke, Klima Gábor, Kovács Melinda, Pályi Zsófia, Perness Norbert, Sióréti Gábor, Taskovics Dorka, Urbán Ádám, Vass Tamás, Vékás Magdolna, Zalka Imre* fotográfusok, *Miltényi Tibor, Szarka Klára* esztéták, *Szirányi István* művészettörténész, *Fuchs Lehel* fotográfus-operatőr, a *Szellemkép* művészeti vezetője, *Komár István* filmrendező-operatőr, *Csukás Sándor* operatőr, *Erdélyi János, Szekeres Csaba, Sopsits Árpád, Balogh Zsolt, Silló Sándor*, filmrendezők, *Muhi Klára* filmkritikus, *Vajdovich Györgyi* filmesztéta, szerkesztő.

4.2. Stalter ASA⁵⁵

A fotósiskolát Stalter György és Kerekes Gábor alapította 1994-ben. Hirdetésük alapján és Stalter elmondása szerint, az oktatási módszerünk lényege, a vizuális ízlés és érzékenység fejlesztésének a fontossága mellett, a digitális és analóg fotótechnikai ismeretek átadása, valamint a fotótörténet bemutatása volt. A korábban 20 x 4 órás elméleti és gyakorlati fotóoktatás kezdő (technikai alapozó) és haladó szinten meghirdetett tanfolyamain a fotó különböző műfajaiba engedtek betekintést. A haladó szinten a fotográfia különböző műfajaiban meghatározó, a MFSZ tagjainak sorából felkért előadókat hívtak meg az oktatásra, az előadó szakmai és személyes karaktere határozta meg a tematikát. A tanfolyamot záróvizsgákkal zárták, a záróvizsga-kiállításoknak évekig a Kópia Fotógaléria kávézója adott otthont. A vizsga többtagú szakmai bizottság előtt történt, az oklevelet az alapítók mellett a mindenkori MFSZ elnöke írta alá. A tanfolyamra átlagban 20 fő járt, az alapítás éveiben akkora volt a túljelentkezés, hogy kezdő és haladó csoportok mellett egy harmadik kurzust is meghirdettek. Az évek során a jelentkezők száma csökkent. Nyaranként alkotói tábort szerveznek a Káli-medencében. Az évek alatt előadók voltak: *Stalter György, Bánkúti András, Baricz Kati, Barta Zsolt Péter, Benkő Imre,*

⁵⁴ Az OSAP statisztikai adatszolgáltatást azonban kötelező teljesíteni az ilyen képzéseknél is. <http://felnottkepzesiengedely.hu/>

⁵⁵ <http://www.stalter-asa.hu/>

Drégely Imre, Eifert János, Féner Tamás, Gulyás Miklós, Haris László, Horváth M. Judit, Kerekes Gábor, Korniss Péter, Vékás Magda, Zsila Sándor.

Az iskoláról valójában nem lehet múlt időben beszélni, annak ellenére, hogy tanfolyamot utoljára 2016-ban hirdettek meg, Stalter György alapító közlése szerint ennek személyes okai vannak. Stalter nem tartja kizártnak, hogy bármikor újra elindítsa a tanfolyamot.

4.3. *Fotografus.hu alapítványi iskola*⁵⁶

A 2002-ben a Szellemképből kivált, Gulyás Miklós által alapított Fotografus.hu – Alapítvány a Magyar Fotográfiaért egyik célkitűzése a kortárs fotókultúra értékeinek a bemutatása és közvetítése volt a társadalmi nyilvánosság felé. Az oktatás mellett működtették a www.fotografus.hu webgalériát, amely 50 fotográfus portfólióját tartalmazza. Fotókiállításokat szerveztek, a dunaújvárosi Kortárs Művészeti Intézettel közös kiemelt projektjük a Dunaújvárosi Fotóbiennálé nagyszabású kortárs fotóművészeti szakmai találkozó megszervezése volt, amelyet 3 alkalommal rendeztek meg (2007, 2009, 2011). 2008 őszétől Fotopost.hu néven online fotóművészeti folyóiratot indítottak el.

Négy féléves tanfolyamaikon az első félévben kezdő és a többi félévben haladó szinten oktatták a fotográfiát. Az alapozó félévben a technikai felkészítés közben a médium alapvető formanyelvének a sajátosságaival ismerkedhettek meg a hallgatók. Ezután gyakorlati feladatok segítették az elmélyülést a különböző fotográfiai műfajokban, ezzel párhuzamosan elméleti oktatásra is jelentős hangsúlyt fektettek. A hallgatók a záró félévben vizsgamunkát készítettek, és összeállíthatták a portfóliójukat. A rendszeres tanfolyami programok mellett késérleti fotográfiai, szubjektív dokumentarista és fotótörténeti speciális kurzusokat is meghirdettek. A főbb tantárgyakat oktató előadók *Gulyás Miklós, Zátanyi Tibor, Rajcsányi Artúr* és *Illés Barna* voltak. Az iskola és az alapítvány 2012-ben bezárt.

4.4. *MUOSZ Bálint György Újságíró Akadémia*⁵⁷

A Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MUOSZ) Bálint György Újságíró Akadémiáján meghirdetett képzések az írott sajtó és a fotóriporter szakok. A szövetség oktatással kapcsolatos tevékenysége nagy múltra tekint vissza. A fotóriporter szakmát a jegyzékből való kivezetéséig többek között itt lehetett elsajátítani évtizedeken keresztül. Ma az Akadémia iskolarendszeren kívüli, két féléves tanfolyam elvégzése után oklevelet állít ki. Az iskolarendszeren kívüliség egyfajta szabadságot is ad, lehetőséget a képzés gyakorlati jellegének az erősítésére. A minisztériumok által kötelezően előírt, idejétmúlt elméleti előadások helyett a média mindenkori korszerű működéséhez, elvárásaihoz igazított tematika szerint folyik az oktatás. A tanfolyamra sikeres felvételi után kerülhetnek be a 18 évnél idősebb, érettségivel és fotográfiai alapismeretekkel rendelkezők. A tanulmányokat vizsgák zárják le.

A tanfolyamon a hallgatók a szakmai tárgyakat kiemelten tanulmányozzák: fotográfiai-fotóriporter ismereteket, képszerkesztést, műtermi fotózást, képelemzést, fotófeldolgozást (fotószoftverek), a nélkülözhetetlen gyakorlattal: lapok fotóriportereinek útmutatásai alapján több alkalommal is kimennek terepre, események fényképezésére. Elsajátítják a szakmai kultúra alapjait, és kitekintést kapnak a magyar és a nemzetközi fotográfiai élet egészére is. Alapvető elméleti ismeretekhez jutnak a sajtójogról, etikáról, a kortárs művészeti színtérről, az önreprezentáció módozatairól. A képzés során lehetőség van a fotósurnalizmus élő legendáival és a szakmai élet irányítóival való személyes találkozásra is. A második félév második felében a hallgatóknak módjukban áll a magyar média vezető helyszínein szakmai gyakorlati időt eltölteni. Oktatók többek között: *Szarka Klára* a képzés vezetője, *Szigeti Tamás* a gyakorlati képzés irányítója, *Sebestyén László*, *Fazekas István* vezetőtanárok, *Bánkuti András*, *Barakonyi Szabolcs*, *Sopronyi Gyula*, *Virágvölgyi István*, *Móricz-Sabján Simon*, *Gáti György*, *Szilágyi Lenke*, *Hamarits Zsolt*, *Bácsi Róbert László*, *Urbán Ádám*.

5. Összefoglalás

⁵⁶ <http://www.fotografus.hu/hu/rolunk>

⁵⁷ <https://muosz.hu/oktatas/fotos/>

Mivel ez a kutatás része a magyarországi fotográfiai intézmények egészét felmérő tanulmánykötetnek, és nem önálló tanulmány, sem a ráfordítható idő, sem pedig a terjedelme nem teszi lehetővé egy országos szintű, minden szempontra kiterjedő felmérés lehetőségét az összes képzési területen. Így a legjelentősebb magyarországi fotográfiai egyesületek, az FFS- és az MFSZ-tagok 50 évnél fiatalabb korosztályait vizsgáltam a különböző fotósképzésekben való részvételük szempontjából. Az adatokat egyrészt a honlapok^{58 59} alapján, részint az interneten található adatok (CV, BIO), főként pedig személyes megkeresés útján gyűjtöttem össze. Az FFS-tagok adatainak feldolgozottsága 95%-os, míg az MFSZ tagokéi 85%.

Böröczfy Virág *A fotográfia oktatási rendszerének vizsgálata* című, 2010-ben készített tanulmányából⁶⁰ kiindulva – amely jelen kutatás előzményének tekinthető –, megállapítható, hogy a tanulmány közzététele óta eltelt 8 évben a képzőhelyek száma és a képzési választék jelentősen nőtt. A 2010-es tanulmány az ezt megelőző időszak tendenciáit vizsgálva már akkor kimutatta, hogy alapvető társadalmi igény mutatkozik az ágazattal szemben, ami ennek megfelelően fejlődik is. A képzőhelyek számának bővülése és finanszírozhatósága továbbra is mutatja a szakág hasznos voltát, de kérdés, hogy ez hogyan alakul a jövőben.

Böröczfy megállapítja, hogy az intézmények többsége 2010 előtt a megfelelő szabályozás hiányában egyéni kezdeményezések és preferenciák mentén működött. Ma inkább a szabályozás vagy a túlszabályozás a jellemző, és nem csupán a képzési tartalom, hanem az intézményi rendszerek működtetésével kapcsolatban is. Az elmúlt 10 évben a szakképzés többször átalakult, és inkább a kisebb csoportok érdekérvényesítési harcáról, mintsem a fotó 21. századi oktatásának a relevanciájáról szolt. Az elmúlt évek döntéseinek eredményeként létrehozott, majd megszüntetett képzések szövevényes, évenként változó rendszere óriási káoszt eredményezett az oktatás szervezésében. Ettől függetlenül a 20 és 30 év közötti tagok körében a szakképzésben való részvétel tekintetében az eddigi legmagasabb arány tapasztalható.⁶¹ A MKIK adatszolgáltatása alapján⁶² kimutatható hogy a 2011-es évhez képest a 2018-ban, a szakképzésben végzetek száma 295,9%-kal nőtt. Közben 2014-ben majdnem a felére, 2016-ban 4,8%-kal csökkent, a legnagyobb növekedés a 2015-ös évhez köthető (109%). Ez nem igazolja a rendszer működésének kikezdhetségét, inkább a lehetőségek kihasználásáról, kihasználhatóságáról ad felvilágosítást. Fontos szempont a kereskedelmi és szolgáltató ipari jogszabályi környezethez való mindenkor alkalmazkodás, illetve az első (2011), majd a első kettő (2015) OKJ-s képzések ingyenessége, valamint a tudáshoz és a tanuláshoz való viszony megváltozása. 2018-ban 586-an tettek le sikeres vizsgát a fotósszakképzésben. 2011 óta összesen 2940 fő kapott képesítést.

A felsőoktatási paletta is színesedett, és az látszik, hogy alapképzési szinten a képzések bővülésével nem csökkent az érdeklődés, sőt e tekintetben emelkedés tapasztalható. Az FFS és az MFSZ 20 és 30 év közötti tagjainak 81%-a végzett felsőoktatási alapképzési szakot, míg a felsőfokú végzettség a középgeneráció tekintetében mindent összevetve csak 40% körüli. A mesterképzésekkel kapcsolatban nehezebb az összevetés, hiszen ez a szintű képzés még fiatalnak mondható.

Az elmúlt években az iskolarendszeren kívüli, nagy múltú hagyományos fotósképzések megszűntek, szüneteltetik a tevékenységüket vagy vegetálnak, egyre kevésbé tudnak a jogszabályi előírásoknak megfelelni. Azok a képzések maradnak életben, amelyek valamely specifikus tartalmat, programot szolgáltatnak, vagy komoly finanszírozási háttérrel bírnak. Jelenleg számtalan, az iskolai rendszeren kívüli tanfolyam kínál fotós oktatási programot, elismert vagy kevésbé ismert oktatói háttérrel. Egyre nagyobb jelentőséget kapnak azok a szabadiskolai programok vagy FOI-i tanfolyamok, amelyek felvételi előkészítőként is működnek, például a Budai Rajziskola szabadiskolai, a PRE MOME előkészítő programjai vagy az OPEN MOME, az élethosszig tartó tanulást támogató felnőttképzési tanfolyamai azok körében, akik a továbbtanulást tervezik. De népszerűek a speciális

⁵⁸ <https://www.ffi.hu/tagok>

⁵⁹ <https://www.fotomuveszek.hu/tagok>

⁶⁰ *A fotográfia oktatási rendszerének vizsgálata*. Fotográfia itt és most. A fotográfiai mező vizsgálata Magyarországon, 2010. http://archiv.maimano.hu/dokumentumok/itt_es_most/boroczfy.pdf

⁶¹ 2. sz. melléklet

⁶² 1. sz. melléklet

tematikus programokat ajánló workshopok, például az ArtBázis Alapítvánhoz fűződő, 11 éve működő FotóFalu vagy a 2015-ben az FFS–FKSE nyári alkotótáboraként indult Köz.kemp alkotótáborok is.

A 21. századi munkaerőpiaci változások felvetik annak a tényét, hogy a szakma mint olyan folyamatosan fejlődő és alapjaiban változó feltételeknek van kitéve. A technológia felgyorsult fejlődése, a robotika és a mesterséges intelligencia gazdasági hasznosítása bizonyos helyekről kiszorítják a hozzáadott értékkel nem rendelkező, specifikus szakterületekre korlátozott tudással rendelkező humánerőforrást. A SocialFokus és a LightClock közös kutatása⁶³ alapján „nemzetközi szinten a munkaerő-felvétel során egyre inkább kezdik felismerni, hogy a személyiségjegyek, az intellektuális kíváncsiság és a képességek kombinációja, azaz az általános potenciál megbízhatóbb előrejelzést ad, mint az iskolázottság és a múltbeli tapasztalatok”. Vagyis a tudás és a tanulás eddigi modelljei átalakításra szorulnak. Egyre nagyobb szükség van a multidiszciplináris tudásra, és egyre gyakrabban van szükség a pályamódosításra. A kutatás rámutat arra, hogy az újonnan létrehozott munkahelyekre való belépés feltételei között már nem mindig szempont a klasszikus értelemben vett iskolai végzettség és azt ezt igazoló okmány. A 21 századi tudásközvetítésben egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az egész életen át tartó tanulást (lifelong learning) támogató továbbképzési formák, amelyek a kulcskompetenciák megszerzése mellett a hiányzó képességek pótlását és az együttműködési készségek kialakítását és fejlesztését jelölik meg célként akár tréningek, gyorsan elvégezhető tanfolyamok formájában. Ugyanakkor egy 2016-os felmérés alapján⁶⁴ kimutatták, hogy a kulturális és kreatív iparágak (a luxusipar nélkül) az EU-ban jelenleg több mint 12 millió embert, az uniós munkaerő 7,5%-át foglalkoztatják (két és félszer annyi személyt, mint a gépjárműgyártók és ötször annyit, mint a vegyipar). Ez a szektor állítja elő Európában a teljes bruttó hozzáadott érték 5,3%-át.⁶⁵ A vizuális művészetek a dizájnterületekkel együttvéve 391 ezer fő foglalkoztatottat képes eltartani a jövőben az Európai Unióban. Mindent összevetve feltételezhető, hogy a fotósok kreatív iparban való elhelyezkedésének lehetőségét is e számok igazolják és határozzák meg a jövőben.

⁶³ Automation VS Human employment <https://socialfokus.org/automation-vs-employment/>

⁶⁴ A kulturális és kreatív iparágak versenyképességének növelése a növekedés és a munkahelyek érdekében című tanulmány (Austrian Institute for SME Research and VVA Europe)

⁶⁵ *Jelentéstervezet a kulturális és a kreatív iparágakra vonatkozó koherens uniós szakpolitikáról.* (Ipari, Kutatási és Energiaügyi Bizottság Kulturális és Oktatási Bizottság) http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/CJ23/PR/2016/10-13/1096134HU.pdf 12.